

Opinnäytetyö (YAMK)

Ylempi ammattikorkeakoulutus

Sosiaali- ja terveysalan kehittäminen ja johtaminen

2020

Maria Karlsson

LASTEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN JOHTAMISEN KEINOIN

– kehittämishanke sijaishuollon erityisyksikössä

Maria Karlsson

LASTEN OSALLISUUDEN LISÄÄMINEN JOHTAMISEN KEINON

- kehittämishanke sijaishuollon erityisyksikössä

Lasten osallisuuden vahvistaminen on tärkeä toiminto lastensuojelupalveluja kehittäessä ja palvelujen vaikuttavuuden lisäämisessä. Osallisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että lasten toiveet, ajatukset, kokemukset ja mielipiteet tulevat aidosti huomioituiksi ja lapsi tulee kuulluksi omana itsenään.

Tämän kehittämishankkeen tarkoituksena oli selvittää sijaishuollon erityisyksikköön sijoitettujen lasten kokemuksia ja mielipiteitä heidän tämänhetkisestä osallisuudesta liittyen yksikön arkisiin askareihin sekä yksikön aikuisten toimintatapoihin ja kasvatuskäytäntöihin. Tavoitteena oli saada lasten oma ääni kuuluviin. Kehittämishanke tehtiin Nuorten Ystävien 12-paikkaiseen sijaishuollon erityisyksikköön. Nuorten Ystävät on valtakunnallisesti toimiva yksityinen sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottaja.

Kehittämishankkeen tutkimusaineisto koostui puolistrukturoiduista kyselylomakkeista, jotka täytettiin yksilöllisesti haastatteleamalla yksikköön sijoitettuja lapsia. Tämän lisäksi hankkeen aikana tehtiin myös lastensuojelulain vaatima hyvän kohtelun suunnitelma yhdessä lasten kanssa. Tämä tehtiin pienryhmäkeskustelujen kautta.

Tässä kehittämishankkeessa lasten osallisuuden vahvistaminen on linkitetty johtamiseen, koska kirjallisuuskatsauksen pohjalta voidaan todeta, että esimiestoiminnalla on suuri vaikutus asiakastyön toteuttamiseen lastensuojelussa. Hankkeen tuotoksena suunniteltiin asiakastyön vuosikello johtamisen tueksi. Asiakastyön vuosikello rakentui niistä teemoista jotka nousivat esille hankkeen tutkimuksellisessa osuudessa sekä hankkeen aikana tehdystä kirjallisuuskatsauksesta.

Kehittämishankkeen aikana sai huomata, että dialoginen keskustelu ja lasten aito kohtaaminen ovat avainasemassa lasten osallisuuden vahvistamisessa. Tutkimuksellisessa osuudessa lapset muun muassa toivoivat, että heidän mielipiteet otetaan huomioon ja heitä kuunnellaan, heillä olisi enemmän omaohjaaja-aikoja ja että heitä kohdellaan tasavertaisesti ja asiallisesti. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että lapset mielellään osallistuvat kehittämistyöhön. Lasten osallisuuden vahvistaminen onkin hyvin pitkälti aikuisten asenteista kiinni.

ASIASANAT:

Lastensuojelu, sijaishuolto, osallisuus, dialogi, kehittäminen, johtaminen, vuosikello.

MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Management and Leadership in Social and Health Care

2020 | 65 pages, 3 appendices (6 pages)

Maria Karlsson

HOW TO INCREASE CHILDREN'S POSSIBILITIES TO PARTICIPATE BY MANAGEMENT

- in a foster care unit for children with special needs

In this development project the purpose was to find out how children in a foster care unit experience their possibilities to take part in the decisions affecting their own lives. The aim was also to get children more involved in the development work of the unit by creating a model (an annual clock) for management and leadership of client work. The project was done in a private foster care unit for children with special needs.

The process of the development project started in autumn 2018 and continued in stages until the spring of 2020. The data were gathered partly from literature, partly by conducting a survey for the children in the foster care unit. The children in the foster care unit were individually interviewed during the fall 2019. The children got to tell their opinions concerning for example how they like living in the foster care unit and how they get treated by the adults in the unit.

The conclusion of the research is that the children are ready to be involved in the development work and they want their own voices to be heard. Children wish that the adults would listen to the them and that children's opinions are taken seriously. For the most part the adults ask for the children's opinions, but sometimes decisions are made without anyone even remembering to ask. The children want to spend more quality time with their own workers and wish for more activities in the unit.

As a result of the project, the children were heard, they participated in the development work, resources of leadership know-how were increased and an annual clock for management of client work was designed. The results indicate that an honest dialogue with the children is essential in increasing children's participation in their own lives. The children are experts by experience of their own lives and their expertise should be actively used. The keyword of improving children's participation is especially in adults' attitudes. All the adults must be ready to cooperate with the children, and the manager of the unit must define the importance of children's involvement in the development work of the unit. The designed annual clock is a good model for this.

KEYWORDS:

Foster care, participation, dialogue, development, management

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Hankkeen tausta ja toimeksiantaja	8
2.2 Hankkeen tarve ja tavoite	9
2.3 Hankkeen eteneminen	12
3 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	15
3.1 Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku	15
3.2 Sijaishuoltoa ohjaava lainsäädäntö ja periaatteet	16
3.3 Lapsen osallisuus sijaishuollossa	22
3.4 Johtaminen lastensuojelussa	25
3.4.1 Kehittämistoiminnan johtaminen	26
3.4.2 Strateginen, henkilöstön ja asiakasprosessien johtaminen	27
4 KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT	30
5 KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS	33
5.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset	33
5.2 Tutkimusmenetelmä	34
5.3 Aineiston keruu ja analysointi	35
6 TUTKIMUKSELLISEN OSUUDEN YHTEENVETO	37
6.1 Tutkimuksellisen osuuden tulokset	37
6.2 Tutkimustulosten arviointi ja johtopäätökset	43
6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	47
7 ASIAKASTYÖN VUOSIKELLO ESIMIEHELLE	51
7.1 Vuosikello johtamisen välineenä	51
7.2 Tulosten käyttöönotto ja juurruttaminen	56
8 YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI	58
8.1 Tuotoksen merkitys	58

8.2 Hankkeen kokonaisarviointi ja jatkokehittämissuositus	59
---	----

LÄHTEET	62
----------------	-----------

LIITTEET

- Liite 1. Tiedote sosiaalityöntekijöille
- Liite 2. Saatekirje kyselylomakkeeseen
- Liite 3. Kyselylomake

KUVIOT

Kuvio 1. Arjen kivijalka (Nuorten Ystävät 2019).	10
Kuvio 2. Kehittämishankkeen eteneminen.	14
Kuvio 3. Sijaishuollon toimintaa ohjaava lainsäädäntö.	17
Kuvio 4. Hyvän kohtelun suunnitelma.	20
Kuvio 5. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin mukaan (2002, 174-176).	24
Kuvio 6. Kehittämishankkeen menetelmät.	32
Kuvio 7. Tutkimustulokset liittyen viihtyvyyteen sekä yksikön ohjaajiin.	37
Kuvio 8. Tutkimustulokset liittyen luotettaviin henkilöihin omassa elämässä.	38
Kuvio 9. Tutkimustulokset liittyen yksikön esimieheen ja omaohjaajiin.	39
Kuvio 10. Tutkimustulokset liittyen ohjaajien kuuntelemiseen.	40
Kuvio 11. Tutkimustulokset liittyen omaan päätöksentekoon ja vaikuttamiseen.	41
Kuvio 12. Tutkimustulokset liittyen toiminnan muuttamiseen.	42
Kuvio 13. Yleisiä periaatteita lapsen haastatteluun.	49
Kuvio 14. Asiakastyön vuosikello.	53

1 JOHDANTO

Itse olen työskennellyt yli kymmenen vuotta lastensuojelussa ja näiden vuosien aikana lastensuojelun sijaishuolto on selkeästi muuttunut suuntaan jossa lasten ja nuorten omaa kokemusasiantuntijuutta korostetaan ja kohderyhmä halutaan entistä enemmän mukaan palveluiden ja toiminnan kehittämiseen. Koen tämä itse hyväksi ”trendiksi” ja erittäin tärkeäksi asiaksi, sillä kuka muu olisi parempi arvioimaan toiminnan tai palvelun laatua, kuin ne ihmiset jotka käyttävät tai ovat käyttäneet kyseistä palvelua tai olleet kyseisen toiminnan piirissä. Lapsi tiedon tuottajana ja vaatimus lapsen osallisuudesta lastensuojelussa tuo kuitenkin myös erilaisia vaatimuksia ja haasteita ammattilaisille heidän työhönsä. Ammattilaisena on jatkuvasti refleктоiva omaa työtä ja pohdittava miten lapsen edun mukainen toiminta toteutuu ja miten lapsen oma ääni tulee kuulluksi.

Lapsikeskeisiä työmenetelmiä on kehitettävä ja ammattilaisena on uskallettava tietyissä määrin luopua omasta asemasta (Heinonen & Sinko 2013, 123). Osallisuus on keskeinen periaate sekä YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista, että myös lastensuojelulaissa (417/2007). Lapsella on oikeus osallisuuteen häntä itseään koskevissa asioissa. Käytännössä tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että lapsella on oikeus saada tietoa, oikeus tulla kuulluksi ja oikeus esittää omia mielipiteitä. (Hoikkala & Pollari 2019, 10.) Osallisuuden teoriaa on tässä kehittämishankkeessa lähestytty muun muassa Nigel Thomasin (2002, 174-176) ajatuksia hyödyntäen (ks. Oranen 2008, 10-11). Thomasin mukaan osallisuus rakentuu kuudesta eri ulottuvuudesta: mahdollisuudesta valita, mahdollisuudesta saada tietoa, mahdollisuudesta vaikuttaa prosessiin, mahdollisuudesta ilmaista itseään, mahdollisuudesta saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen, sekä mahdollisuudesta itsenäisiin päätöksiin.

Tässä kehittämishankkeessa lasten osallisuuden vahvistaminen on linkitetty esimiestyöhön, joten siksi kehittämishankkeessa on myös perehdytty johtamisen teorioihin. Henkilöstön- sekä asiakasprosessien johtaminen saattavat vaikuttaa usein myös asiakkaiden osallisuuden kokemukseen. Lastensuojelussa työskentelevillä esimiehillä täytyy olla halu kehittyä sekä uudistua, ja heiltä vaaditaan muun muassa hyvää paineensietokykyä sekä joustavuutta. Esimiesten on uskallettava jakaa omaa johtajuutta ja osaamista niin henkilöstön, kuin asiakkaidenkin kanssa. (Heinonen & Sinko 2014, 15; Malja ym. 2019, 26.)

Tämä kehittämishanke tehtiin Nuorten Ystävien 12-paikkaiseen sijaishuollon erityisyksikköön, jossa yksikköön sijoitettujen lasten mielipiteitä kuultiin muun muassa liittyen yksikön käytäntöihin, aikuisten tarjoamaan hoitoon ja kasvatukseen, omaohjaaja-työskentelyyn sekä yksikön johtamiseen ja esimiestyöskentelyyn. Kehittämishankkeen tutkimustietoa kerättiin puolistrukturoidulla kyselylomakkeella, joka täytettiin haastatteleamalla yksikköön sijoitettuja lapsia yksilöllisesti. Kehittämishankkeen teoreettiset lähtökohdat muodostuivat kirjallisuuskatsauksessa ja näiden pohjalta toteutettiin kehittämishankkeen tutkimuksellinen osuus.

Kehittämishankkeen tuotoksena tehtiin asiakastyön vuosikello esimiehelle. Asiakastyön vuosikellon on tarkoituksena toimia työkaluna yksikön lähiesimiehillä, jotta lasten mielipiteet jatkossa tulisi paremmin otettua huomioon ja heidät saisi osaksi yksikön kehittämistoimintaa. Asiakastyön vuosikello sisältää teemoja, jotka korostuivat kirjallisuuskatsauksen teoreettisissa lähtökohdissa, sekä tehdyn tutkimuksen tuloksissa. Kehittämishankkeen ansiosta yksikköön sijoitetut lapset ovat jo nyt päässeet hieman osallisiksi yksikön kehittämistoimintaa ja he ovat saaneet ilmaista omia mielipiteitensä. Osallisuutta voidaan lisätä hyvin pienilläkin teoilla. Täytyy kuitenkin muistaa, että osallisuus tarvitsee myös jatkuvuutta, ja jatkuvuuden näkökulmasta muun muassa aikuisten asenteet sekä johtamiskäytännöt ovat erittäin tärkeässä asemassa. Aikuisten asenteet ja johtamiskäytännöt voivat joko toimia osallisuuden mahdollistajina, tai pahimmassa tapauksessa nämä voivat toimia muureina lasten vaikuttamisen mahdollisuuksiin.

2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Hankkeen tausta ja toimeksiantaja

Kehittämishankkeen tausta nivoutuu lastensuojelun tämänhetkisiin ”trendeihin”, kirjallisuuskatsauksesta saatuihin teorioihin, lainsäädännöstä tuleviin asetuksiin sekä oman kohdeorganisaation tarpeeseen. Viimeisimpinä vuosikymmeninä lastensuojelun tutkimuksessa sekä käytännön työssä on painotettu lasten ja nuorten osallisuutta ja heidän mahdollisuuttansa osallistua ja vaikuttaa nykyistä enemmän heitä koskevaan lastensuojelutyöhön. Tänä päivänä kritisoidaan sellaista lastensuojelua, jossa valta on aikuisilla, aikuiset toimivat asiantuntijoina ja lapset pelkästään objekteina ilman omaa ääntä heidän omista asioista. Nykypäivänä korostetaan lapsilähtöistä asiantuntijuutta, jossa avainasemassa on lasten yksilöllisyys sekä heidän oma toimijuus. Lapsille pitää antaa mahdollisuus tulla kuulluksi heitä koskevissa asioissa ja heidän osallisuuttansa tulee priorisoida koko lastensuojelun kentällä ja kaikissa asiakasprosesseissa. (Hotari ym. 2013, 155.)

Kehittämishanke tehtiin omalle työnantajalle, eli Nuorten Ystävien sijaishuollon erityisyksikölle. Nuorten Ystävät on valtakunnallisesti toimiva yksityinen sosiaali- ja terveystalvelujen tuottaja. Nuorten Ystävien alaisuudessa olevaan koulukotiin tehtiin huhtikuussa 2018 eduskunnan oikeusasiamiehen toimesta tarkastuskäynnit, joiden yhteydessä huomattiin puutteita koulukodin toiminnassa. Eduskunnan oikeusasiamiehen antaman palautteen perusteella on kiinnitetty tarkempaa huomiota myös muiden Nuorten Ystävien yksiköiden toimintaan organisaation sisällä. Osittain tämän tapahtuneen myötä sekä tutkimuskirjallisuudesta saatuihin teorioihin perustuen, syntyi oma idea lasten osallisuuden lisäämisestä Nuorten Ystävien sijaishuollon erityisyksikön toiminnan kehittämisessä.

Hanke tehtiin Nuorten Ystävien 12-paikkaiseen sijaishuollon erityisyksikköön. Kehittämishanke ei ole sidoksissa organisaatiossa oleviin hankesuunnitelmiin, vaan yksikön palvelupäällikkö oli hankkeen toimeksiantaja ja työ tehtiin yksikön kehittämistarpeesta lähtöisin. Nuorten Ystävät on yli 100-vuotias kansalaisjärjestö, joka on perustamisestaan lähtien tehnyt töitä heikommassa asemassa olevien sekä apua tarvitsevien lasten, nuorten ja perheiden hyväksi. Tänä päivänä Nuorten Ystävillä on yli 40 erilaista yksikköä ympäri koko Suomen ja Nuorten Ystävien toiminnan piirissä on yhteensä 5000 lasta. Nuorten Ystävien lastensuojelun palveluita on tarjolla sekä sijais-, avo- ja jälkihuoltoon

ja palveluissa korostuu lasten ja perheiden osallisuus. Aktiivista yhteistyötä tehdään niin lasten perheiden, läheisverkostojen, kuin kuntien viranomaisten kanssa. Nuorten Ystävien sijaishuollossa tarjotaan turvallista arkea sekä hoitoa ja huolenpitoa sijaishuoltoa tarvitseville lapsille. Sijaishuollossa painotetaan lasten yksilöllisyyttä ja pyritään lisäämään heidän osallisuuttansa omaan arkeen. Nuorten Ystävien sijaishuollon erityisyksiköissä toiminta räätälöidään lasten tuen tarpeiden mukaisesti. Sijaishuollon erityisyksiköissä asiakasprofiili koostuu lapsista, joilla on sekä lastensuojelun tarve että jokin muu erityisen tuen tarve. Yksikössä on isompi henkilökuntamitoitus kuin tavallisissa lastensuojelulaitoksissa, ja henkilökunta koostuu moniammatillisesta sekä osaavasta tiimistä, jossa on otettu huomioon asiakaskunnan erityistarpeet sekä toiminnan luonne. (Nuorten Ystävät 2019.)

Yksikön lähiesimiehenä toimii palveluvastaava, joka kantaa kokonaisvastuun henkilöstöstä, yksikön toiminnasta sekä yksikön asiakkuuksista. Kehittämishanke toteutettiin tiiviissä yhteistyössä palveluvastaavan kanssa, sillä hän toimii yksikön lähiesimiehenä ja vie yksikön kehittämistä eteenpäin. Palveluvastaavan lisäksi yksikössä toimii myös tiimivastaava toukokuusta 2019 alkaen. Itse toimin yksikön tiimivastaavana, joten kehittämishankkeen suunniteltu tuotos tulee käyttöön osittain yksikön palveluvastaavalle ja osittain myös itselleni tiimivastaavan ominaisuudessa. Muutoin tässä hankkeessa ei ole erikseen ollut ohjausryhmää tai projektiryhmää, vaan mentori ja yksikön palveluvastaava ovat olleet mukana hankkeen suunnittelussa sekä antaneet palautetta hankkeen johtamisesta ja hankkeen tuotoksesta. Kehittämishankkeessa on tehty tutkimus ja tutkimuksessa saadut tulokset on käyty läpi koko yksikön henkilöstön kanssa. Yhdessä koko henkilöstön kanssa on pohdittu tulosten perusteella miten toimintaa kehitetään eteenpäin.

2.2 Hankkeen tarve ja tavoite

Viime vuosina lasten sekä lasten lähiverkoston osallistumisen vahvistaminen on ollut merkittävässä roolissa lastensuojelupalveluiden kehittämisessä. Asiakkaiden näkökulmaa ja osallisuutta korostetaan palvelujen kehittämisessä ja myös johtotasolla tämä näkökulma on otettava huomioon esimerkiksi yksikön toiminnan suunnittelussa. Lastensuojelun laatusuosituksiin on selkeästi kirjattu, että kuntien pitää laatia suunnitelma lasten ja heidän vanhempien osallistumisen vahvistamiseksi ja tähän suunnitelmaan on kirjattava konkreettiset toimenpiteet, joilla muun muassa edistetään asiakkaiden kokemustiedon hyödyntämistä. Lasten ja heidän vanhempien kokemustietoa ja osallistumista on

tarkoitus hyödyntää sekä osana lastensuojelun ”kenttätyötä”, että esimerkiksi palveluiden kokonaisvaltaisessa kehittämisessä. (Lavikainen ym. 2014, 19)

Kehittämishanke tehtiin Nuorten Ystäville ja vaikka kyseessä on melko iso kohdeorganisaatio, jossa tarjotaan paljon eri sosiaalialan palvelua, niin silti organisaation toimintaperiaatteessa sekä annetussa laatulupauksessa tulee näkyväksi asiakasnäkökulma. Nuorten Ystävien arvot ja työtä ohjaavat periaatteet kutsutaan nimellä ”arjen kivijalka”. Alla oleva kuvio havainnollistaa arjen kivijalkaa.

Kuvio 1. Arjen kivijalka (Nuorten Ystävät 2019).

”Erityisten osaaja”- kivijalka tarkoittaa muun muassa sitä, että jokainen ihminen hyväksytään omana yksilönä eikä toivotonta tapausta ole. ”Kokenut”-kivijalka kuvastaa, että organisaatiossa on työskennelty erityisryhmien parissa jo yli 100 vuotta ja tämä kokemus antaa rohkeutta tehdä ja kehittää toimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa. Jokainen asiakaskohtaaminen nähdään kasvattavan asiantuntemusta, jota organisaation henkilöstöllä on. ”Periksiantamaton”-kivijalka on periaate siitä, ettei missään tilanteessa luovuteta vaan asiakkaisiin, ja heidän arkeensa, sitoudutaan sinnikkäästi. ”Yhteiskunnallisen hyvän tekijä”- kivijalka sisältää periaatteen siitä, että työtä tehdään eettisesti kestäväällä tavalla ja työssä tavoitellaan paikallisten yhteisöjen ja koko yhteiskunnan hyvää. (Nuorten Ystävät 2019.)

Arjen kivijalka-periaatteista lähtöisin organisaatiossa on tehty laatulupaus, jossa luvataan seuraavia asioita;

1. Tuotamme laadukkaita, asiakkaidemme odotukset täyttäviä tai ylittäviä palveluita. Lupaus sisältää muun muassa asiakastyytyväisyys mittauksia, työn kehittämistä asiakastyytyväisyyden lisäämiseksi sekä ymmärrystä asiakkaiden odotuksille.
2. Luomme edellytykset ja osallistamme koko henkilöstömme toimintamme parantamiseen. Lupaus sisältää muun muassa oman toimintaympäristön arviointia ja sen muutosten vaikuttavuutta omaan toimintaan, lakien ja vaatimusten seuraamista, henkilökunnan motivaation ja osaamisen ylläpitämistä ajantasaisella ja kohdennetulla koulutuksella, sekä oman toiminnan jatkuvaa kehittämistä yli organisaatorajojen.
3. Laadun toteutuminen on osa jokapäiväistä työtämme ja tärkeä johtamisen osa-alue. Koko organisaation henkilökunta sitoutuu tekemään työnsä hyvin ja ylläpitämään hyvää laatua.
4. Kannamme yhteiskunnallisen vastuamme ja toimimme arvojemme mukaisesti. (Nuorten Ystävät 2019.)

Kehittämishankkeen tarve muodostuu kokonaisuudessa sekä kohdeorganisaation strategisista linjauksista (esimerkiksi siitä, mitä organisaation laatulupaus sisältää) sekä tutkitusta tiedosta, ajantasaisesta lainsäädännöstä ja omasta mielenkiinnosta liittyen tähän teemaan. Jotta lapset aidosti saadaan osallisiksi yksikön kehittämistyöhön, on esimiestoiminnassa ja johtajuudessa systemaattisesti luotava aikaa aidoille kohtaamisille asiakkaiden kanssa sekä muokattava lähiesimiehen toimenkuvaa niin, että asiakaspalautteet nähdään yhtä tärkeinä elementteinä esimies- ja kehittämistyössä kuin työtä ohjaavat lait, ohjeistukset ja säädökset. Kehittämishankkeen fokuksena oli siksi myös johtamisen kehittäminen. Lähtökohtana on, että jos lasten osallisuuden tunnetta saadaan vahvistettua, niin tämä myös kohentaa lasten hyvinvointia, viihtyvyyttä sekä lisää aktiivisuutta omien asioiden edistämiseksi. Lapsi saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta. Tämän lisäksi lasten mukanaolo yksikön kehittämisessä tuottaa sekä suoraa palautetta organisaation toiminnasta, että myös tarjoaa mahdollisuuden parantaa päätöksentekoa ja työskentelyn vaikuttavuutta. (Oranen 2008, 16.)

Kehittämishankkeen tavoitteena oli tarkastella yksikköön sijoitettujen lasten kokemuksia ja mielipiteitä heidän tämänhetkisestä osallisuuden kokemuksesta liittyen yksikön arkiin askareihin sekä aikuisten toimintatapoihin ja kasvatuskäytäntöihin. Toiveena on

saada lasten ääni paremmin kuuluviin heitä koskevissa asioissa ja ottaa heidän mielipiteensä jatkossa paremmin huomioon yksikön toiminnan kehittämisesä. Vastuu yksikön toiminnan kehittämisesä on yksikön palveluvastaavalla sekä tiimivastaavalla, joten siksi tässä kehittämishankkeessa lasten kokemusten ja mielipiteiden selvittäminen sekä heidän osallisuutensa vahvistaminen on linkitetty esimiestyöhön ja johtajuuteen. Tarkoituksena oli kehittää asiakastyön vuosikello esimiestyötä tukemaan. Lasten kokemuksia ja mielipiteitä heidän osallisuudestaan ja vaikuttamismahdollisuudesta yksikön toimintaan ja arkeen ei ole aikaisemmin selvitetty kyseisessä yksikössä.

2.3 Hankkeen eteneminen

Kehittämishankkeen ideointi ja suunnittelu aloitettiin syksyllä 2018. Syyskuussa 2018 valittiin työelämän edustaja sekä työelämän mentori ja pian tämän jälkeen allekirjoitettiin mentorointisopimus ja tehtiin kirjallinen mentorointisuunnitelma. Kehittämishankkeen ideointivaiheen jälkeen aloin tekemään kirjallisuuskatsausta suunnitelman mukaisesti. Kehittämishankkeen suunnitelma hyväksyttiin koulun puolesta huhtikuussa 2019, mutta luvan tutkimuksen toteuttamiseen sain kohdeorganisaatiolta vasta syyskuussa 2019.

Työelämän edustaja sekä mentorina toimi kohdeorganisaatiossa toimiva palvelupäällikkö. Mentorointisopimus ja mentorointiprosessi aloitettiin syyskuussa 2018. Tämän jälkeen yhdessä työelämän mentorin kanssa tehtiin mentorointisuunnitelma, jossa muun muassa sovittiin mentorointitapaamisten tarkoitus, pelisäännöt sekä aikataulu. Mentoroinnin oli tarkoitus tukea ja haastaa aktorin näkökulmaa johtajuudessa, sekä kehittämissuunnitelman suunnittelussa ja toteutuksessa, työelämämentorin oman esimieskokemuksen kautta. Mentorointisuhteen päämääränä oli aktorin ammatillinen kehittyminen johtajuudessa ja kehittämishankkeen hankevastaavana. Tavoitteena oli myös lisätä tietoa lasten osallisuuden kokemuksista yksikössä ja lopuksi saada kehittämishanke implementoitua systemaattiseksi osaksi yksikön toimintasuunnitelmaa ja toimintakulttuuria.

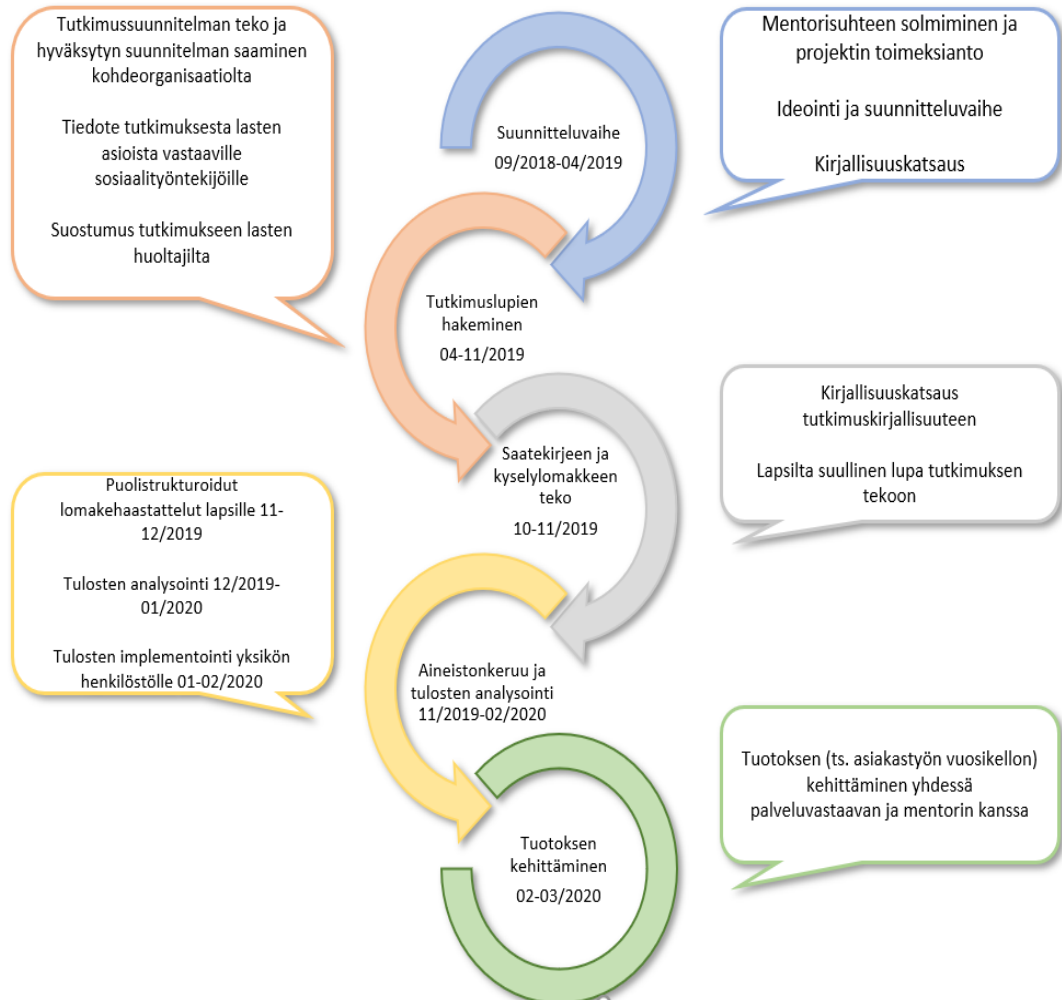
Alustavan kirjallisuuskatsauksen pohjalta aloin suunnittelemaan kyselylomakkeiden tekoa ja pohdin miten käytännössä tehdä kehittämishankkeen tutkimuksellinen osuus. Kyselylomake rakentui hyvin pitkälti osallisuuteen liittyvään kirjallisuuteen pohjautuen. Tutkimusluvan saatua oli tarkoitus ensimmäisenä selvittää yksikköön sijoitettujen lasten kokemuksia liittyen tähänhetkisiin vaikuttamisen mahdollisuuksiin puolistrukturoidun lomakehaastattelun avulla. Kohdeorganisaatiolta sekä koulusta saadun luvan lisäksi tiedotin tutkimuksesta lasten asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä ja kysyin lasten huoltajilta

lupaa tutkimuksen tekoon. Jokaisella lapsella itsellään oli myös oikeus kieltäytyä tutkimuksesta osallistumiseen, sillä mahdollisuus itse valita on yksi osallisuuden ulottuvuus (Thomas 2002, 174). Vasta näiden toimenpiteiden jälkeen oli mahdollista toteuttaa puolistrukturoidut lomakehaastattelut ja kerätä aineistoa.

Haastatteluiden jälkeen saadut tulokset analysoitiin sekä implementoitiin palveluvastavalle, palvelupäällikölle sekä koko yksikön henkilöstölle. Saatujen tulosten pohjalta suunnittelin yhdessä palveluvastaavan ja mentorin kanssa asiakastyön vuosikelloa johtamisen tueksi, jotta jatkossakin tulee selvitettyä säännöllisesti lasten mielipiteitä ja kokemuksia liittyen heidän mahdollisuuksiinsa vaikuttaa yksikön toimintaan ja asumiseen.

Kirjallisuuskatsausta tein koko kehittämishankkeen ajan. Myös mentorointityöskentely jatkui läpi kehittämishankkeen. Yksikön palveluvastaava tarjosi myös tukeansa ja tarvittaessa mielipiteitensä liittyen esimerkiksi kehittämishankkeen suunniteltuun tuotokseen.

Kehittämishankkeeseen ei hankittu minkäänlaista rahoitusta, joten mikään ulkopuolinen taho ei ohjannut hankkeen vaiheita tai tuloksia. Kehittämishankkeen eteneminen on kuvattu seuraavalla sivulla olevalla kuviolla.

Kuvio 2. Kehittämishankkeen eteneminen.

3 KEHITTÄMISHANKKEEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Lastensuojeluyksikössä kaiken toiminnan lähtökohtana on voimassaolevat lait ja säädökset, jotka ohjaavat yksikön toimintaa. Lastensuojelun viitekehys syntyy voimassaolevasta lainsäädännöstä sekä ammattietiikasta, jotka määrittävät rajat sille, mitä lastensuojelu saa tehdä, voi tehdä, ei saa tehdä ja mitä sen pitäisi tehdä (Heinonen & Sinko 2014, 5). Tässä kehittämishankkeessa olen lainsäädännön lisäksi perehtynyt kirjallisuuteen ja tutkimuksiin liittyen muun muassa lasten osallisuuteen (etenkin palvelujen kehittämisessä ja sijaishuollossa), johtamiseen lastensuojelussa ja sijaishuollossa, tutkimuksen tekoon sekä tarkemmin vielä tutkimuksen tekoon kun kohderyhmänä on lapset.

3.1 Kirjallisuuskatsauksen tiedonhaku

Kirjallisuuskatsausta tein läpi koko kehittämishankkeen. Kirjallisuuskatsaus on osa kehittämishanketta, jossa tarkastellaan mitä kehittämishankkeen aiheesta jo tiedetään ja mikä on vielä tutkimatta. Kirjallisuuskatsausta aloitin hakemalla lasten osallisuuteen liittyvää kirjallisuutta ja tutkimuksia. Tämän jälkeen laajensin kirjallisuuskatsausta johtamiseen, ja etenkin johtamiseen lastensuojelussa ja sijaishuollossa. Kun olin siinä vaiheessa kehittämishanketta, että oli tarkoitus suunnitella hankkeen tutkimuksellista osuutta, niin aloin etsimään kirjallisuutta liittyen tutkimusmenetelmiin ja tutkimuksen tekoon. Katsausta en ole tehnyt mitenkään tietyissä kronologisessa järjestyksessä, vaan näiden eri teemojen pariin olen palannut uudestaan hankkeen aikana ja laajentanut sekä etsinyt uutta tietoa aina kun sitä olen tarvinnut.

Kirjallisuuskatsauksessa olen käyttänyt eri sähköisiä tietokantoja, kuten esimerkiksi Julkaria (Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan avoin julkaisuarkisto), Theseusta (sisältää ammattikorkeakoulujen elektroniset opinnäytetyöt), Academic search Elite (EBSCOhost), Google Scholar ja Artoa (kotimainen artikkeliviitetietokanta). Hakusanoina olen käyttänyt muun muassa ”lasten osallisuus”, ”sijaishuolto”, ”lastensuojelu”, ”child welfare”, ”johtaminen sosiaalialalla”, ”johtaminen lastensuojelussa”, ”johtaminen sijaishuollossa”, ”leadership”, ”lasten haastattelut”, ”osallistava lastensuojelutyö”, ”kehittämismenetelmät”, ”tutkimusmenetelmät”, ”kvalitatiivinen tutkimus”, ”lasten tutkimus” jne.

Näitä hakusanoja olen saattanut vielä tarkentaa, rajata, yhdistää sekä muokata saatujen hakutulosten perusteella.

Sijaishuollon toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä hain suoraan oikeusministeriön omistamasta oikeudellisen aineiston julkisesta Internet-palvelusta Finlexistä (tiesin jo ennestään mitkä lait pääsääntöisesti ohjaavat sijaishuollon toimintaa). Lasten osallisuudesta löytyy paljon materiaalia esimerkiksi Julkarin tietokannasta, joten eri materiaaleihin tutustuminen ja perehtyminen on vienyt paljon aikaa. Theseuksesta tutustuin lähinnä opinnäytetöihin, jotka liittyivät teemaltaan jollain tavalla omaan kehittämishankkeeseen ja näissä opinnäytetöissä olin lähinnä kiinnostunut töiden lähteistä. Sain siis melko paljon uusia lähteitä ja uutta kirjallisuutta sillä tavalla, että löytäessäni kiinnostavan artikkelin tai opinnäytetyön, niin tutustuin tämän lähteisiin ja tarkistin onko lähdeluettelossa jotain lähteitä, mitä itse voisin hyödyntää omassa kehittämishankkeessa.

Yllä mainittujen tietokantojen lisäksi olen perehtynyt työpaikalla jo valmiiksi oleviin materiaaleihin ja kirjallisuuteen, sekä tutustunut esimerkiksi sosiaalialan lehtiin kuten Talentiaan ja Janukseen. Olen myös perehtynyt muun muassa Lastensuojelun keskusliiton internet-sivuilla oleviin materiaaleihin ja julkaisuihin, Pesäpuu Ry:n sivuilla oleviin julkaisuihin ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton internetsivuilla oleviin materiaaleihin. Koen sen olleen hyödyksi kirjallisuuskatsauksessa, että teen kehittämishankkeen omalle työnantajalle, sillä tiesin jo ennestään mistä minun kannattaa lähteä hakemaan tietoa liittyen esimerkiksi lasten osallisuuteen sijaishuollossa.

Oma työelämän mentori on myös auttanut kirjallisuuskatsauksessa antamalla esimerkiksi vinkkejä eri materiaaleista, jotka hän ajatellut olevan minulle mahdollisesti hyödyksi tässä hankkeessa.

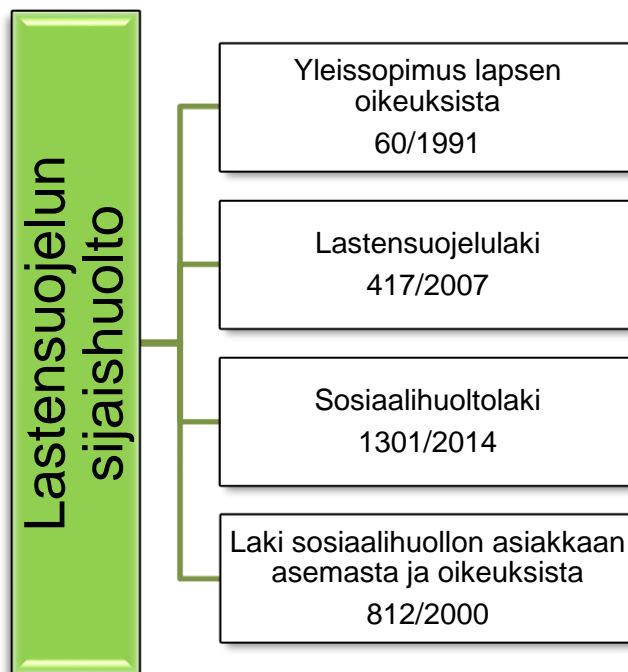
3.2 Sijaishuoltoa ohjaava lainsäädäntö ja periaatteet

Vuonna 2018 lastensuojeluilmoitusten määrä kasvoi viisi prosenttia verrattuna edelliseen vuoteen ja tällöin tehtiin yhteensä 78875 lapsesta lastensuojeluilmoitus. 31.12.2018 Suomessa oli huostassa 9533 lasta, joista 55 % oli perhehoidossa, 12,1 % ammatillisessa perhekodeissa ja laitoksissa oli 27,7 % huostassa olleista lapsista. Huostassa olleiden lasten määrä kasvoi edelliseen vuoteen verrattuna 2,3 % ja myös laitoksiin sijoitettujen lasten osuus kasvoi n. 2 % vuoteen 2017 verrattuna. Kaiken kaikkiaan 18

544 lasta ja nuorta sijoitettiin kodin ulkopuolelle vuoden 2018 aikana. (Kuoppala ym. 2019, 3, 6.)

Lastensuojelussa sijaishuollon yksikön toimintaa ja periaatteita ohjaa ensisijaisesti lastensuojelulaki (417/2007), sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000). Voimassa olevan lainsäädännön lisäksi myös esimerkiksi YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista toimii työkaluna ja ohjenuorana lasten kanssa töitä tehdessä. Osallisuus on keskeinen periaate sekä YK:n yleissopimuksessa lapsen oikeuksista, että myös lastensuojelulaissa. Lapsella on oikeus osallisuuteen häntä itseään koskevissa asioissa ja käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapsella on oikeus saada tietoa, oikeus tulla kuulluksi ja oikeus esittää omia mielipiteitä. (Hoikkala & Pollari 2019, 10.)

Kuvio 3. Sijaishuollon toimintaa ohjaava lainsäädäntö.

Perustuslaillisten oikeusten turvaamisen lisäksi taustalla on myös muita säädöksiä joita sijaishuollossa suositellaan noudatettavaksi, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemaa lastensuojelun laatusuosituksia. Sosiaali- ja terveysministeriö ovat päivittäneet lastensuojelun laatusuosituksia vuonna 2019 ja päivitettyssä suosituksissa on kokonainen oma luku siitä, miten lasten osallisuus tulee ottaa huomioon

lastensuojelun kentällä (Malja ym. 2019, 18-22). Lastensuojelun tärkein tehtävä on varmistaa lapsen oikeuksien toteutuminen, suojella lasta sekä vastata lasten tarpeisiin. Lapselle tulee tarjota turvallinen sekä mahdollisimman hyvä lapsuus, jotta lapsi kehittyy ja kasvaa. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että lastensuojelun asiakkaana oleville lapsille on asetettu selkeät tavoitteet hoidon ja kasvun turvaamiseksi ja, että lasten kanssa työskentelevillä ammattilaisilla on oikeanlaiset keinot ja resurssit tavoitteiden saavuttamiseksi. Lainsäädäntö ohjaa tänä päivänä ottamaan lapset mukaan rakentamaan, kehittämään ja arvioimaan heille tarkoitettuja palveluja. (Heinonen & Sinko 2014, 1.)

Yleissopimus lapsen oikeuksista

Yhdistyneiden kansakuntien (YK:n) lapsen oikeuksien sopimus on YK:n maailman laajimmin ratifioitu lapsia koskeva ihmisoikeussopimus, jonka tärkein tavoite on turvan, terveyden, koulutuksen ja tasa-arvon takaaminen valtioiden kaikille lapsille. Sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja Suomessa sopimus on ollut voimassa lainsäätövoimaisena vuodesta 1991 lähtien. Sopimus on tehty neljän eri yleisen periaatteen ympärille ja nämä periaatteet ovat: syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemysten kunnioittaminen. Sopimukseen on määriteltä, että jokainen alle 18-vuotias on lapsi ja sopimukseen kirjoitetut lasten oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

Osallisuus-periaate nousee sopimuksessa esille muun muassa siinä, että jokaisella lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä kaikissa lasta koskevissa asioissa ja mielipiteet on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Lapsella on oikeus saada tietoa häneen liittyvissä asioissa. Sopimuksessa on myös muun muassa kirjattu, että kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen oma etu. Lasta ei saa syrjiä esimerkiksi hänen alkuperän, ulkonäön, mielipiteiden tai muiden ominaisuuksien vuoksi ja myös vammaisen lapsen erityistarpeet tulee huomioida ja hänen tulee saada nauttia hyvästä elämästä. (Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991.)

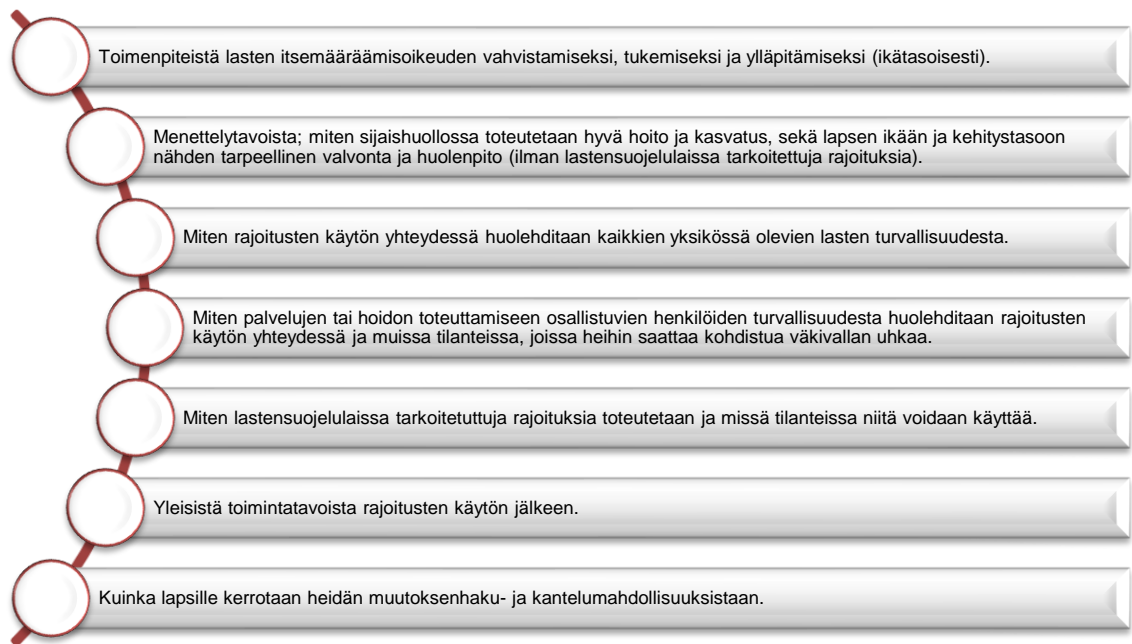
Lastensuojelulaki

Lastensuojelulain (417/2007) keskeisenä tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja hyvinvointiin, jossa lapsi saa monipuolisesti kehittyä. Mikäli

olosuhteet vaarantavat lapsen kehitystä ja kasvua, niin lastensuojelulaissa lapselle on määrätty oikeus erityiseen suojeluun. Yhtenä lastensuojelulain periaatteena on turvata lapselle mahdollisuus osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissa kaikilla lastensuojelun eri aloilla. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelulain 30 §:n mukaan lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle on tehtävä asiakassuunnitelma, johon kirjataan lapsen ollessa esimerkiksi sijaishuollossa, sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet, erityisen tuen järjestäminen lapselle, miten lapsen yhteydenpito hänen vanhempiensa kanssa toteutetaan ja miten lapsen terveydenhuolto/varhaiskasvatus/perusopetus/muu lapsen opetus toteutetaan. Asiakassuunnitelma tehdään yhteistyössä lapsen, lapsen huoltajan ja lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvan tahon kanssa. Asiakassuunnitelman kirjauksen vastuu on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä. Lastensuojelulaissa on lisäksi kirjattu, että lapsen ollessa sijaishuollossa, sijaishuoltopaikan tulee täydentää lapsen asiakassuunnitelmaa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla (30 a §), jonka tarkoituksena on konkreettisesti ja yksityiskohtaisesti havainnollistaa miten asiakassuunnitelmaan kirjatut tavoitteet toteutetaan, miten lapsen tarpeisiin vastataan ja miten sijaishuoltopaikassa turvataan lapsen hyvä kohtelu. Hoito- ja kasvatussuunnitelma on tehtävä yhdessä lapsen kanssa, sekä yhteistyössä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa ja lasten huoltajia kuullen. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Vuonna 2019 lastensuojelulakiin tehtiin lisäys hyvän kohtelun suunnitelmasta, jonka lastensuojelulaitos on tehtävä osana laitoksen omavalvontasuunnitelmaa (61 b §). Hyvän kohtelun suunnitelmassa on kuultava laitokseen sijoitettuja lapsia ja heillä tulee olla mahdollisuus osallistua suunnitelman tekoon. Valmis suunnitelma tulee käydä läpi yksikköön sijoitettujen lasten kanssa ja suunnitelma tulee sijoittaa kaikkien nähtäville (samalla tavoin kuin yksikön omavalvontasuunnitelma). Suunnitelma tulee arvioida ja tarkistaa vuosittain, sekä käydä läpi aina jos yksikön asiakkuudet vaihtuvat. Laitoksen hyvän kohtelun suunnitelma tulee sisältää seuraavat tiedot;

Kuvio 4. Hyvän kohtelun suunnitelma.

Suunnitelma tulee lähettää tiedoksi lasten sijoituksista vastaaville kunnille ja yksikköön sijoitettujen lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Syksyllä 2019 olin itse mukana laatimassa hyvän kohtelun suunnitelmaa yhdessä yksikköön sijoitettujen lasten kanssa sekä yksikön palveluvastaavan kanssa. Tämän suunnitelman laadinta oli yksi osa tätä kehittämishanketta, sillä myös tämä antoi paljon tietoa siitä mitä lapset toivovat yksikössä ja miten he haluavat heitä kohdeltavan esimerkiksi rajoitustoimenpiteiden yhteydessä.

Sosiaalihuoltolaki

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) tarkoituksena on muun muassa edistää ja ylläpitää kansalaisten hyvinvointia, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä edistää asiakaskeskeisyyttä ja asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja hyvään kohteluun sosiaalihuollossa. Käytännössä tämä lapsen kohdalla sosiaalihuollon tarvetta arvioitaessa tarkoittaa sitä, että lapsen omiin mielipiteisiin ja toivomuksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota ja lapsella on hänen ikäänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla oikeus saada tietoa häntä koskevissa asioissa (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 32 §).

Sosiaalihuoltolaissa on lisäksi kirjattu sosiaalihuollon toimintayksikön omavalvontasuunnitelmasta. Laissa on määrätty muun muassa, että omavalvontasuunnitelman toteutumisesta on seurattava säännöllisesti ja yksikön toimintaa on kehitettävä sekä asiakkailta saatujen säännöllisten palautteiden perusteella, että myös henkilöstöltä kerättyjen palautteiden perusteella. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 45 §.) Eli myös sosiaalihuoltolaissa on vahvasti painotettu asiakkaan osallisuus sekä häntä koskevissa asioissa, että toiminnan kehittämisessä ja arvioinnissa ja jopa lakiin on kirjattu, että asiakkaita on otettava mukaan kehittämään toimintaa ja heiltä pitää säännöllisesti pyytää palautetta toiminnasta. Lastensuojelun keskusliitto on vuonna 2019 julkaissut oppaan nuorten osallisuutta tukevaan omavalvontatyöhön lastenkodeissa. Oppaan nimi on ”Meidän oma valvontasuunnitelma: Opas nuorten osallisuutta tukevaan omavalvontatyöhön lastenkodeissa”. Kyseisen oppaan tarkoituksena on antaa ideoita omavalvonnan kehittämiseen yhdessä lasten ja työntekijöiden kanssa nimenomaan sijaishuollon lastensuojelulaitoksissa. Opas sisältää prosessikuvauksen sekä antaa vinkkejä siitä miten sijaishuollossa olevat lapset voi ottaa mukaan kehittämään omavalvontasuunnitelmaa, sekä mitä periaatteita on otettava huomioon lasten kanssa työskennellessä. (Hoikkala & Pollari 2019, 6, 14-29.)

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista

Lakiin sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000) on säädetty, miten sosiaalihuollon palvelussa olevaa asiakasta tulee kohdella. Laissa on myös määritelty asiakkaan oikeudet. Asiakkaalla on muun muassa oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa sekä hyvää kohtelua, jossa asiakkaan yksityisyyttä kunnioitetaan ja hänen vakaumus otetaan huomioon. Asiakkaan itsemääräämisoikeus ja hänen oma etu ovat ensisijalla. Hänen omat toiveensa, mielipiteensä ja tarpeensa on otettava huomioon, kuten myös hänen äidinkielensä ja kulttuuritaustansa. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa sosiaalihuollon palvelujensa suunnitteluun ja niiden toteuttamiseen. Nämä yllämainitut periaatteet koskevat myös alaikäisen asiakkaan asemaa; lapsen toivomukset ja mielipiteet on selvitettävä ja otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Lapsen oma etu on ensisijainen periaate kaikissa julkisen ja yksityisen sosiaalihuollon toimissa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.) Voidaan siis todeta, että myös tässä laissa veloitetaan ottamaan huomioon sekä selvittämään sosiaalihuollon asiakkaan omat mielipiteet ja toiveet ja asiakkaan oma ääni on saatava kuuluviin häntä koskevissa asioissa.

3.3 Lapsen osallisuus sijaishuollossa

Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan lasten osallistumisen vahvistaminen on tärkeä keino vaikuttavien lastensuojelupalvelujen kehittämiseksi. Kokemus siitä, että tulee kuulua omaan itseään, on tärkeää. Lapsen tulee pystyä luottamaan siihen, että hän saa tuoda mielipiteensä esille asioissa, jotka koskettavat häntä ja hänen arkensa ja, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Tämä kuitenkin vaatii sen, että ammattilaiset antavat lapselle tilaa tulla kuulluksi ja, että esimiestasolla on käytössä sellaiset johtamisen rakenteet ja käytännöt, jotka tukevat lapsikeskeistä työtä. Osallisuus on oltava osa työn tavanomaisia rutiineja ja arkea. Aikuisten rooli lasten osallisuuden mahdollistajina on tutkimustiedon mukaan todettu olevan keskeinen asia. (Bardy & Heino 2013, 21; Lavikainen ym. 2014, 18.)

Lasten osallisuus on ollut keskeinen teema ja ”trendi” tutkimuksessa ja kehittämisessä jo yli parin vuosikymmenen ajan, eikä pelkästään liittyen sosiaalialaa tai lastensuojeluun, vaan yleisellä tasolla. Tutkimuksissa on todettu, että osallisuuden tunne vaikuttaa hyvin myönteisesti lapsen omaan hyvinvointiin ja oloilaan. Kokemus osallisuudesta voi esimerkiksi auttaa tunnistamaan omia kehityspotentiaaleja, lisätä ymmärrystä omien kehityspotentiaalien merkityksestä, parantaa uskoa omiin kykyihin, antaa perspektiiviä omille kokemuksille ja auttaa pitämään huolta omista tarpeista ja omista oikeuksista. (Bardy & Heino 2013, 21-22.)

Yhteiskunnassa on viime vuosien aikana pyritty lisäämään kokonaisvaltaisesti lasten ja nuorten mahdollisuuksia osallistua ja lastensuojelun eri koulutuksissa painotetaan muun muassa lapsen subjektina olemista sekä heidän kokemusasiantuntijuuttansa. Lastensuojelun eri toimintaympäristöissä on käynnistetty runsaasti aktiivista kehittämistyötä 2000-luvulla ja lastensuojelun tila on saanut melko paljon näkyvyyttä mediassakin. Suomessa tavoitteena on lapsilähtöinen sekä lapsikeskeinen lastensuojelutyö. Tämä näkyy muun muassa monen sijaishuoltoapaikan arvoissa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että sijaishuoltoapaikkojen on luotava sellaisia rakenteita, toimintatapoja ja käytänteitä, jossa lasten ja nuorten omat toiveet, ajatukset, kokemukset ja mielipiteet aidosti tulee kuulluksi ja huomioiduksi. (Oranen 2008, 15-16.) Tässä avainasemassa on sijaishuoltoapaikan esimies, sekä sijaishuoltoapaikan työntekijät.

Osallisuuden lähikäsitteinä on käytetty muun muassa osallistumista sekä osallistamista. Verrattaessa osallisuus termiä osallistumiseen ja osallistamiseen, niin voi todeta, että osallisuuden kokemus on yksilön oma subjektiivinen kokemus, kun taas osallistamisessa yksilö itse on objekti, jota ”osallistetaan” johonkin. Osallistuminen ja osallistaminen eivät kerro sitä saako yksilö itse siitä osallisuuden kokemuksia lainkaan vai ei, vaikka osallistuminen ja osallistaminen saattavat luoda edellytyksiä osallisuuden kokemukselle. Osallisuuden kokemus on yksilöllinen ja henkilökohtainen tunne, joka joskus voi syntyä jopa ilman näkyvää osallistumista ja joskus taas kokemus voi jäädä syntymättä, vaikka sille kovasti yritetään luoda edellytyksiä ulkopuolisten toimesta. Osallisuus on laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Osallisuuden rakentuminen on aina vastavuoroista toimintaa, kokemus ei synny yksin eikä itsestään. Osallisuus edellyttää yhteisöltä muun muassa jäsentensä huomioon ottamista, jäseniltä aktiivista mukana tulemistä sekä mahdollisuuksia vaikuttaa yhteisön toimintaan. Osallisuuden kokemuksella on erityisen suuri merkitys ja painoarvo juuri sijaishuollossa elävälle lapselle, sillä usein näillä lapsilla on rikkinäisiä ihmissuhteita ja kokemuksia siitä, kun eivät ole saaneet tai voineet vaikuttaa elämässä tapahtuviin asioihin. Heille mahdollisuus vaikuttaa itse voi olla hyvinkin merkityksellinen. (Oranen 2008, 7, 9.)

Osallisuuden käsitettä käytetään monessa yhteydessä, mutta termiä ei ole selkeästi eikä yhtenäisellä tavalla määritelty. Käsitteellä on monta merkitystä ja määrittely muuttuu usein sen mukaan, millaisessa asiayhteydessä sitä käytetään. Orasen mukaan (2008, 9) osallisuutta on usein kuvattu porrastetuilla tai tikapuumalleilla. Porrastetuilla ja tikapuumallien perusajatuksena on pelkistetysti se, että alemmilla portaita yksilöllä on vain vähän tai ei ollenkaan mahdollisuuksia vaikuttaa ja mitä korkeammalle yksilö sijoittuu, sitä enemmän valtaa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia hänellä on. Mallien oletus on myös, että yksilön osallisuus lisääntyy samassa suhteessa, kun vaikuttamisen mahdollisuudet lisääntyvät. Lasten osalta heidän osallisuutta tarkastellaan yleensä suhteessa heidän elämässä oleviin aikuisiin ja aikuisten käyttämään valtaan. Mitä enemmän lapset saavat ja voivat vaikuttaa päätöksiin, sitä enemmän heidän ajatellaan olevan osallisia toiminnassa, jota päätökset koskevat. (Oranen 2008, 9.)

Nigel Thomasin (2002, 174-176) mukaan osallisuuden tarkastelu edellyttää sen jakamista eri ulottuvuuksiin, eikä termiä voi lähestyä niin yksiselitteisesti, että sitä kuvaillaan olevan joko paljon, vähän tai ei laisinkaan. Thomasin malli on myös siitä hyvinkin käytökelpoinen sillä se havainnollistaa käytännön tasolla sen, että jokaisen lapsen tilanne on yksilöllinen ja osallisuuden tunteen saavuttaminen on myös täten hyvin yksilöllistä.

Joku lapsi tarvitsee ehkä pelkästään lisää tietoa tilanteesta ja pystyy tämän jälkeen muodostamaan oman mielipiteensä, kun taas toinen lapsi saattaa tarvita paljonkin ulkopuolista apua ja tukea mielipiteensä muodostamiseen vielä senkin jälkeen kun hän jo on saanut tietoa tilanteesta. (Hotari ym. 2013, 154.)

Kuvio 5. Osallisuuden ulottuvuudet Thomasin mukaan (2002, 174-176).

Thomasin (2002, 174-176) mukaan (ks. Oranen 2008, 10-11) osallisuus rakentuu kuudesta eri ulottuvuudesta: mahdollisuudesta valita (minkälaiset mahdollisuudet lapsella on valita, osallistuuko hän johonkin prosessiin vai ei), mahdollisuudesta saada tietoa (tilanteesta, prosessista, omista oikeuksista jne.), mahdollisuudesta vaikuttaa prosessiin, mahdollisuudesta ilmaista itseään, mahdollisuudesta saada apua ja tukea itsensä ilmaisemiseen sekä mahdollisuudesta itsenäisiin päätöksiin. Thomasin ajatukseen nojaten, tässä kehittämishankkeessa lasten mielipiteiden selvittäminen perustui vapaaehtoisuuteen ja lapsille suotiin mahdollisuus kieltäytyä lomakehaastatteluun osallistumiseen.

Kaikilla lapsilla on oikeus osallisuuteen ikä- tai kehitystasosta riippumatta. Erityisesti pienten lasten kohdalla, tai esimerkiksi vammaisten lasten kohdalla, aikuisten rooli korostuu osallisuuden edellytysten luojana. Tällöin lapsi tulee tulla yksilöllisesti kuulluksi oman kehitys- ja ikä huomioiden ja arjessa on luotava käytäntöjä jotka tukevat tätä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että hänellä on tilaa ja mahdollisuus olla turvallisesti läsnä häntä koskevissa asioissa ja hänen oma toive osallistumisen tavasta tai määrästä tulee olla etusijalla. Toisen ihmisen kohtaamisessa on ennen kaikkea kysymys sisäisestä kokemuksesta tulla kohdatuksi sekä yhteydestä toiseen ihmiseen. (Muukkonen 2013, 166; Lamberg 2018, 87.)

3.4 Johtaminen lastensuojelussa

Ymmärrys johtamisesta on riippuvainen siitä, millainen perusymmärrys ihmisellä on johtamisesta tai johtamisen eri osa-alueista. Johtamista voidaan tarkastella esimerkiksi sen teoreettisista lähestymistavoista, suuntauksista tai käytännöistä lähtien erilaisissa toimintaympäristöissä. Aikaisemmin perinteinen johtaminen miellettiin hyvin pitkälti henkilöjohtamisena ja johtamista tehtiin ”ylhäältä alaspäin”, kun taas tänä päivänä johtaminen nähdään paljon laajempuna kokonaisuutena, joka sisältää henkilöstöjohtamisen lisäksi esimerkiksi strategista johtamista, laadun johtamista, talouden johtamista sekä jaettua johtamista monien muiden toimijoiden kanssa. (Lammintakanen ym. 2016, 11.)

Sosiaali- ja terveysalalla johtaminen on muuttunut viime vuosina melko paljon ja lisääntyneet tehokkuus-, kustannus-, asiakaslähtöisyys- ja kilpailuvaatimukset näkyvät myös organisaatioiden arvioissa ja toimintaperiaatteissa. Tämä trendi koskee myös lastensuojelun sijaishuoltoa. Vaativat muutokset ja paineet tehokkuudesta saattavat näkyä sosiaalialan johtamisessa ja uhata esimiesten kokemusta oman työn hallinnasta ja heikentää uskoa omiin mahdollisuuksiin organisaation kaikilla tasoilla. (Sinkkonen ym. 2011, 94.) Sosiaali- ja terveydenhuollon johtamista on viime vuosina tutkittu yhä intensiivisemmin sekä kansallisesti että kansainvälisesti, mutta Suomesta puuttuu edelleen tutkimustietoa siitä, millaisilla johtamisjärjestelmillä sosiaali- ja terveydenhuoltoa johdetaan ja kehitetään eri palvelusektoreilla (Lammintakanen ym. 2016, 5).

Kehittämisosaaamista ja kehittymismyönteistä asennetta vaaditaan tänä päivänä paljon jatkuvasti muuttuvassa työelämässä. Tätä toivotaan ja vaaditaan sekä työntekijöiltä, että esimiesasemassa olevilta henkilöiltä. Sosiaali- ja terveysalalla korostuu tällä hetkellä arvot kuten asiakaslähtöisyys, yhteistyö, osallisuus, tasa-arvoisuus sekä verkostoituminen. Nämä arvot tulisivat näkyä myös johtotasolla. Hyvä johtaminen ja esimiestyö on yksi tuloksellisen ja vaikuttavan lastensuojelun toteutumisen kulmakivistä. Johtaminen lastensuojelussa ei kuitenkaan ole helppoa tai yksiselitteistä vaan tämä koostuu monesta eri elementistä. Johtamisessa voi olla monta eri tasoa, kuten esimerkiksi strateginen

johtaminen, henkilöstön johtaminen ja asiakasprosessien johtaminen. (Heinonen & Sinko 2014, 1, 3.) Henkilöstön- sekä asiakasprosessien johtaminen saattavat vaikuttaa myös asiakkaiden osallisuuden kokemukseen ja siksi myös tässä kehittämishankkeessa lasten osallisuuden vahvistaminen on kytketty esimiestyöhön.

3.4.1 Kehittämistoiminnan johtaminen

Voidakseen aloittaa jokin kehittämistoiminta, niin pitää ensin olla selkeästi määritelty kehittämisen tarve. Kun kehittämistarve on tunnistettu, laaditaan tavoite kehittämisen saavuttamiseksi. Vastuu koko prosessin eteenpäin viemisestä on esimiehellä. Johtaminen tapahtuu kehittämistoiminnassa eritasoisissa ympäristöissä, kuten esimerkiksi rakenteiden ja instituutioiden tasoilla, organisaatioiden tasoilla, yksilötasoilla ja verkostojen tasoilla. Kehittämistoiminnan syntymiseen ja eteenpäin viemiseen esimieheltä vaaditaan muun muassa hyviä vuorovaikutustaitoja, selkeää visiota tulevast, hyvää itsetuntemusta sekä avoimuutta luottaa eri toimijoiden ja työntekijöiden ammattitaitoon. Kehittämistoiminnassa johtaminen ei sisällä vahvaa kontrollointia eikä yksiselitteisiä rooleja, vaan hyvä johtaja pitää ohjat käsissä, mutta luottaa ja kiinnittää huomiota myös alaisensa ja muiden toimijoiden näkemyksiin. (Salonen ym. 2017, 16, 18-20.)

Kehittämistoiminnassa rakenteet ovat toiminnan mahdollistajia ja näihin rakenteisiin kuuluvat muun muassa johtamis- ja päätöksentekojärjestelmät, lainsäädäntö sekä toimintaperiaatteet. Rakenteiden tulisi olla selkeät kuten myös toimijoiden väliset suhteet. Johtajalla on oltava selkeä näkemys rakenteista ja kokonaiskuvan hallinnasta. Kestävän kehittämistoiminnan johtajuus tarkoittaa muun muassa uudistamisen mahdollistamista, tasavertaisen vuorovaikutuksen lisäämistä, kannustavuutta, avoimuutta, innovatiivisuutta, rohkaisua sekä uudenlaisten toimintatapojen hyödyntämistä. (Salonen ym. 2017, 20-22.) Samalla tavalla kun työelämä jatkuvasti muuttuu ja kehittyy, niin myös johtajien tulee olla halukkaita ja valmiita kehittymään.

Viime vuosina lastensuojelussa on korostettu muun muassa asiakaslähtöistä ajattelua, yhteistyötä yli ammattirajojen sekä verkostoitumista. Myös kokemusasiantuntijuus on yhä tärkeämmässä roolissa osana kaikenlaista kehittämistoimintaa. Ajattelutapojen muutos vaativat sekä työntekijöiden, työyhteisöjen, organisaatioiden sekä johtajien uutta asennoitumista työhön, kehittymismyönteisyyttä sekä avointa dialogia. Johtajuudella on merkitys henkilöstön motivaatioon kehittää uusia tapoja tehdä työtä. Organisaatioihin tarvitaan menetelmällistä osaamista ja välineitä, jotka tukevat asiakaslähtöistä

työntekoa. Muutostilanteissa avoin dialogi ja keskustelu kaikilla tasoilla useimmiten helpottaa muutosten saavuttamista ja hyväksymistä. Tiedon avoin jakaminen on tärkeää, kuten myös huomion kiinnittäminen uuden tiedon vastaanottamiseen. (Bardy & Heino 2013, 36; Salonen ym. 2017, 10, 14.) Tässä kehittämishankkeessa on hankkeen ideointivaiheesta lähtien pyritty pitämään avointa dialogia koko yksikön henkilöstön kanssa. Ideaa hankkeen teemasta työstettiin yhdessä mentorin ja yksikön palveluvastaavan kanssa ja ennen kehittämishankkeen tutkimuksellista osuutta tiedotettiin koko yksikön henkilökuntaa tutkimuksen teosta sekä kerrottiin yleisesti kehittämishankkeen tarkoituksesta ja tavoitteesta. Tutkimuksesta saadut tulokset käytiin läpi niin henkilöstön, kuin yksikön esimiesten kanssa ja tulosten herättämiä ajatuksia vaihdettiin puolin ja toisin. Lopuksi vielä asiakastyön vuosikelloa suunniteltiin yhdessä yksikön palveluvastaavan ja mentorin kanssa. Ajattelen avoimen dialogin olevan todella tärkeää silloin kun oikeasti halutaan suunnitella ja kehittää käytännönläheistä mallia/tuotosta, joka oikeasti tulisi käyttöön ja olisi hyödyksi työssä.

3.4.2 Strateginen, henkilöstön ja asiakasprosessien johtaminen

Lastensuojelu on todella laaja-alaista ja siksi lastensuojelussa tehtyjen tulosten tarkastelu on haastavaa ja moniulotteista. Kaikki asiakastilanteet ovat yksilöllisiä ja asiakkaiden tilanteen kehittymiseen saattaa vaikuttaa moni eri asia. Tämä aiheuttaa haasteita yhtenäisten ja toimivien mittareiden rakentamisessa. Taloudellisia tuloksia ei voi ainoastaan tarkastella, kun puhutaan siitä, miten lastensuojelussa onnistutaan, vaan organisaation tasolla on tärkeää asettaa selkeät tavoitteet, sekä koko lastensuojelun palvelukokonaisuuden toiminnalle, kuin myös konkreettiset tavoitteet yksittäisille asiakastilanteille. Lastensuojelussa työn vaikuttavuutta ei voida mitata ilman, että asiakkaiden näkemykset huomioidaan ja että asiakkaat tulevat kuulluksi. Vaikuttavuuden arviointia pitää myös tehdä riittävän pitkällä aikavälillä, sillä lastensuojelun ”tulokset” näkyvät usein vasta vuosien päästä. (Heinonen & Sinko 2014, 4-5.)

Strategisella johtajuudella toimeenpannaan organisaation strategiaa ja toiminta-ajatusta. Strategisen johtamisen avulla pyritään saamaan aikaan parhaita mahdollisia tuloksia. Esimiehen kuuluu muun muassa varmistaa, että organisaation rakenteet tukevat henkilöstön työn tekemistä ja, että resurssit ovat riittävät. Strategisen johtamisen avulla muokataan ja koordinoidaan organisaation toimintaa. (Heinonen & Sinko 2014, 4.)

Lastensuojelussa tehdään psyykkisesti kuormittavaa työtä ja siksi esimiestyöllä on iso merkitys henkilöstön jaksamiseen ja työssä viihtyvyyteen. Hyvällä johtamisella pystytään vaikuttamaan muun muassa työssä jaksamiseen, henkilöstön pysyvyyteen, työntekijöiden osaamisen vahvistamiseen ja henkilöstön työmotivaatioon. Johtamisen rakenteet ja käytänteet tulee olla organisaatiossa kunnossa. Lastensuojelun keskusliiton julkaistussa selvityksessä (2019) selviää, että työn huono organisointi ja esimiestyöhön liittyvät tekijät ovat usein syinä lastensuojelun työntekijöiden työpaikan vaihdokseen. Selvityksessä painotettiin, että hyvä johtaminen, mahdollisuus työpari työskentelylle, työnjaon selkeys sekä työnohjaus nähdään jopa tärkeämpinä työssä jaksamista tukevin rakenteina, kuin esimerkiksi resurssien lisääminen. Myös lastensuojelun kentällä työskentelevät esimiehet painottavat hyvän johtamisen merkitystä ja siksi esimiehiltä vaadittavaan osaamiseen tulee panostaa esimerkiksi tarjoamalla esimiehille lisää koulutusta. Esimiestyö lastensuojelun kentällä nähdään erityisen vaativana, sillä siinä johdetaan sekä vaativia asiakasprosesseja, että henkilöstöä. (Paasivirta 2019, 19). Esimiehellä on oltava ymmärrys ja näkemys asiakastyön vastuista ja vaatimuksista sekä riittävää tuntemusta lastensuojelutyön käytännöistä ja periaatteista. Työntekijöille on tärkeää, että heillä on johdon tuki asiakastyössä ja, että esimies ymmärtää työn paineet ja on läsnä, helposti tavoitettava sekä helposti lähestyttävä alaisille. (Heinonen & Sinko 2014, 5-6.)

Jokaiselle lastensuojelun asiakkaalle laaditaan oma asiakassuunnitelma, johon kirjataan muun muassa yksilölliset lastensuojelun tavoitteet sekä keinot tavoitteiden saavuttamiseksi. Tämä asiakirja toimii yhtenä asiakasprosessin johtamisen välineenä lastensuojelun esimiehillä. Onnistunut lastensuojeluprosessi tarvitsee taustalleen henkilökunnan, joka pystyy toteuttamaan mahdollisimman hyvin sille annettua tehtävää lastensuojelussa ja johdon, joka toimii henkilöstön tukena ja viime kädessä kantaa vastuun toiminnasta ja prosessien johtamisesta. (Heinonen & Sinko 2014, 10, 14-15.) Lastensuojelun työntekijällä pitää olla hyvät perusvalmiudet työskennellä lapsen ikä- ja kehitystason mukaisesti, ja johdolla sellaiset rakenteet ja käytännöt jotka tukevat yksilöllistä lapsilähtöistä työtä. Asiakastyössä ylipäättensä, mutta erityisesti lastensuojelun sijaishuollossa, vuorovaikutuksen laatu, luottamussuhteen rakentuminen ja ihmissuhteiden jatkuvuus ovat keskeisiä onnistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Lapsen hyvinvoinnin edistäminen vaatii muun muassa lapsen huolien tunnistamista ja niiden työstämistä, sekä lapsen vahvuuksien ja voimavarojen etsimistä. (Bardy 2013, 75; Malja ym. 2019, 19, 26.)

Asiakaspalautteen keräämisen pitää olla säännöllistä ja systemaattista lastensuojelun kentällä. Asiakkailta saatuja palautteita tulee myös hyödyntää toiminnan kehittämisessä,

jotta asiakkaiden kokemus palvelujärjestelmän tai tietyn palvelun toimivuudesta tulee näkyväksi niiden rakenteista päättävälle taholle. Lisäksi asiakaspalautteiden kerääminen ja niiden hyödyntäminen kehittämistyössä lisää toiminnan vaikuttavuutta. Vuosikello voi toimia yhtenä työkaluna esimiehille, jotta esimerkiksi asiakaspalautteet tulevat säännöllisesti kerättyä kalenterivuoden aikana. Jotta lastensuojelutyön laatu pystytään varmistamaan, tarvitaan kiinnostusta johtamiseen, uudenlaista johtamisen kulttuuria ja monen tason johtamisosaamista. Lastensuojelussa työskentelevillä esimiehillä täytyy olla halu kehittyä ja muuttua ja heiltä vaaditaan hyvää paineensietokykyä sekä joustavuutta. Esimiesten on uskallettava jakaa omaa johtajuutta ja osaamista niin henkilöstön, kuin asiakkaidenkin kanssa. (Heinonen & Sinko 2014, 15; Malja ym. 2019, 26.)

Esimiestyön näkökulmasta keskeinen työskentelyn laatua heikentävä tekijä on työntekijöiden vaihtuvuus lastensuojelussa. Työntekijöiden pysyvyyteen voidaan vaikuttaa esimerkiksi panostamalla työssäjaksamiseen ja työssä viihtyvyyteen. Työhyvinvointiin voidaan panostaa muun muassa kiinnittämällä huomiota seuraaviin asioihin;

- laadukkaaseen johtamiseen. Esimiesten osaamiseen panostetaan muun muassa tarjoamalla heille laajoja ja laadukkaita koulutusmahdollisuuksia.
- työn hyvään organisointiin.
- koulutusmahdollisuuksiin.
- fyysisen työympäristön toimivuuteen.
- sopiviin asiakasmääriin.
- luomalla systemaattisesti aikaa työyhteisössä työn reflektointiin.
- säännölliseen työnohjaukseen. (Malja ym. 2019, 26.)

4 KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT

Kehittämismenetelmällä tarkoitetaan yleisellä tasolla keinoa ja työskentelytapaa, jolla pyritään saavuttamaan kehittämishankkeen tavoitteet. Kehittämismenetelmiä ja työskentelytapoja on monia erilaisia ja ne voidaan jäsentää eri tavoin. (Salonen ym. 2017, 55.) Tavoite, johon halutaan päästä, voi olla esimerkiksi asiakkaan kuulluksi tuleminen tai yhteistyösuhteen rakentuminen. Valitun menetelmän tehtävänä voi olla esimerkiksi tilanteen selkiyttäminen ja havainnollistaminen, keskustelun apuvälineenä toimiminen tai muutoksen edesauttaminen. (Kaikko & Friis 2013, 112.)

Tämän kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa oli tarkoitus selvittää lasten mielipiteitä heidän vaikuttamisen mahdollisuuksista liittyen yksikön toimintaan puolistrukturoidun lomakehaastattelun avulla. Tätä toteuttamistapaa voisi kutsua keskustelua edistäväksi kehittämistoiminnan menetelmäksi. Tarpeiden tunnistamisessa sekä asiakkaan kuulluksi tulemisessa hyödynnettiin puolistrukturoitu kyselylomake yhdistettynä dialogiseen keskusteluun. Dialogisessa keskustelussa tavoitellaan yhteistä ymmärrystä avoimen ja suoran keskustelun kautta. Menetelmä edesauttaa organisaatiota kehittämistoiminnassa, etenkin silloin kun halutaan löytää uusia tapoja toimia ja kehittyä, niin kuin tässä kehittämishankkeessa on ajatuksena. (Salonen ym. 2017, 61.) Tärkeimpänä tavoitteena tutkimuksen toteutuksessa oli luoda jokaiselle lapselle tunne siitä, että heidän mielipiteillä on merkitys ja olen aidosti kiinnostunut kuulemaan mitä heillä on sanottavana. Halusin synnyttää kokemuksen kuulluksi tulemisesta yksilöllisen kohtaamisen kautta.

Lastensuojelun asiakastyössä yhtenä tärkeimpänä kompetenssina on ammattilaisen vuorovaikutustaidot, joiden avulla voidaan luoda luottamuksellinen asiakassuhde. Lasten kanssa työskenneltäessä pitää kyetä kohtaamaan sekä yksittäinen asiakas (lapsi/perhe) dialogisen keskustelun avulla, että ylläpitämään vuoropuhelua myös erilaisissa ryhmätilanteissa, jotta yksikköön rakentuu avoin, turvallinen, kuunteleva ja keskusteleva ilmapiiri kaikkien ihmisten kesken. Tämä tarkoittaa muun muassa sitä, että lastensuojelun työntekijöiden on tunnettava lasten oikeudet ja heidän pitää olla tietoisia työtä ohjaavista lainsäädännöistä ja säädöksistä. Työntekijöiden on myös kyettävä kohtaamaan lapsia heidän iän- ja kehitystason mukaisesti. Ammattilaisten tulee jatkuvasti reflektoida omaa sekä tiimin työtä ja heillä tulisi olla halu oppia uutta ja halu kehittämään omaa työtä. Säännölliseen reflektointiin ja keskusteluun on myös oltava aikaa, joten

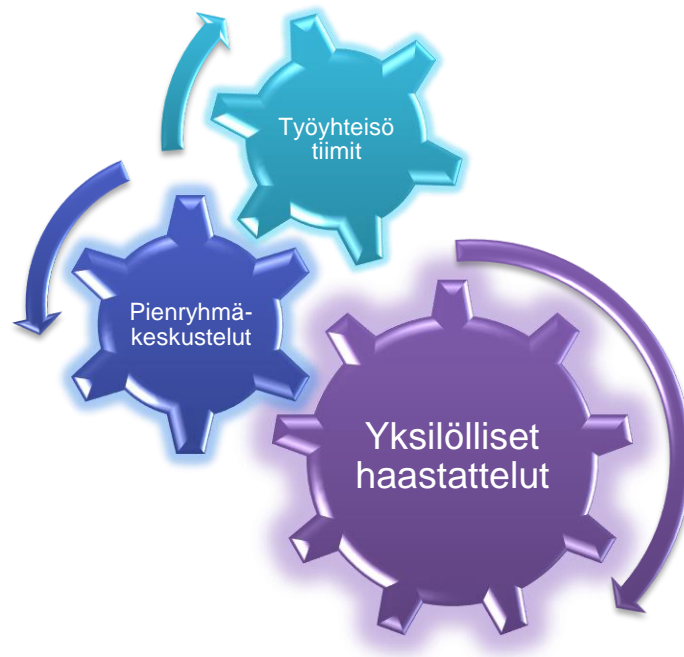
johdon tulisi mahdollistaa laadukkaan lastensuojelun työskentelyn esimerkiksi luomalla hyvät rakenteet ja käytänteet. (Malja ym. 2019, 28-29.) Lambergin mukaan (2018, 91) aidossa kohtaamisessa lastensuojelussa on olennaista tämänhetkisyys (olla läsnä tässä hetkessä), yhdessä jaetut tunteet sekä merkitysten ymmärtäminen yhteisenä jaetuna prosessina, eikä aito dialoginen kohtaaminen vaadi ammattilaiselta välttämättä mitään etukäteen tietämistä.

Lasten aito yksilöllinen kohtaaminen oli avainasemassa tässä kehittämishankkeessa ja dialogisuus sekä keskustelu oli pääosassa myös tutkimustulosten implementoinnissa. Tutkimustulokset implementointiin yksikön esimiehille sekä koko työryhmän jäsenille ryhmäkeskustelun sekä dialogin kautta. Tällöin tarjottiin kaikille työyhteisön jäsenille mahdollisuus esittää kysymyksiä ja mielipiteitänsä liittyen esimerkiksi tutkimustuloksiin tai tutkimuksen tekoon. Tutkimustuloksia arviointiin myös dialogin avulla. Tulosten esittämisessä käytettiin Powerpointia, jossa tulokset havainnollistettiin pylväskuvioden avulla. Tätä voisi kutsua esittäväksi kehittämismenetelmäksi.

Kehittämishankkeen aikana päivitettiin myös lastensuojelulain vaatima hyvän kohtelun suunnitelma (Lastensuojelulaki 417/2007 61 b §). Suunnitelmaa päivitettiin yhdessä palveluvastaavan sekä kaikkien yksikköön sijoitettujen lasten kanssa. Käytännössä suunnitelmaa päivitettiin ja siitä kerrottiin lapsille pienryhmäkeskustelujen kautta. Tämä tehtiin yhtenä iltapäivänä, jolloin lapsia kutsuttiin 2-3 hengen ryhmissä keskustelemaan hyvän kohtelun suunnitelmasta ja kaikilla lapsilla oli mahdollisuus esittää heidän toiveitansa liittyen suunnitelmaan ja kertoa heidän mielipiteitänsä. Keskustelu pyrittiin pitämään leppoisana ja keskustelun lomassa oli tarjolla mehua sekä pullaa lapsille. Dialogisen keskustelun tukena käytettiin myös seinätekniikkaa sekä esittävää kehittämismenetelmää, sillä lapsille tarjottiin mahdollisuus kirjoittaa tai piirtää omia mielipiteitänsä fläppitaululle muiden nähtäväksi. Lasten tuotos esitettiin myös myöhemmin yksikön työntekijöille ryhmäkeskustelun avulla.

Tässä kehittämishankkeessa asiakastyön edistäminen on linkitettyä esimiestyöhön ja johtajuuteen. Johtajana kehittyminen on ensisijaisesti jokaisen omalla vastuulla, mutta myös johtajana kehittymisen apuna on käytettävissä erilaisia kehittämismenetelmiä. Johtajat saattavat tarvita koulutusta sekä tukea (esimerkiksi omilta esimiehiltä) kehityäkseen. Kehittämismenetelmiä on runsaasti ja näitä voi luokitella eri tavoin riippuen menetelmän sisällöstä ja tarkoituksesta. Johtajuuden kehittämismenetelmiä ovat esimerkiksi ilmapiirikyselyt, kehityskeskustelut, mentorin valmennus, työnohjaus, erilaiset tutkimustehtävät, kokemukselliset valmennustapahtumat, toiminnasta oppiminen (engl.

action learning), ammattitaidon osoittaminen aidoissa näyttötilanteissa sekä tarinalliset menetelmät. (Pirnes 2003, 215-218.). Toimiessani itse hankevastaavana tässä kehittämishankkeessa, olen saanut runsaasti tukea ja apua omilta esimiehiltäni, sekä valmistusta omalta mentoriltani. Mentorin kanssa on kyetty käymään avointa ja rehellistä keskustelua muun muassa kehittämishankkeen toteutuksesta, tutkimustuloksista sekä tuotoksen kehittämisestä. Hankkeen tehty tuotos on asiakastyön vuosikello esimiehelle.

Kuvio 6. Kehittämishankkeen menetelmät.

Avoin dialogi sekä aito kohtaaminen ja läsnäolo ovat olleet avainasemassa näissä jokaisessa kehittämishankkeen menetelmässä. Lasten oma ääni on haluttu saada kuuluviin toimintaa kehittäessä, ja työyhteisön tiimeihin, esimieskeskusteluihin sekä mentoritapaamisiin, olen hankevastaavana myös pyrkinyt tuomaan lasten näkökulmaa esille, kunnioittaen kuitenkin lasten yksityisyyttä ja salassapitoa.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN TUTKIMUKSELLINEN OSUUS

Kyseessä on kvalitatiivinen, eli laadullinen, kehittämishanke. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on melko tavallista, että tutkimusongelma tarkentuu ja muuttuu muotoaan tutkimuksen aikana. Joskus voi käydä jopa niin, että tutkimusongelma kokonaan vaihtuu, kun kentältä saadut vastaukset ja kokemukset on analysoitu. Tutkimusongelman tarkentuminen ja mahdollisen ongelman muuttuminen on kuitenkin osa tutkimuksen analyysia. (Grönfors 1982, 42, 44.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen sekä selittäminen, ja useimmiten aineisto kerätään luonnollisissa tilanteissa. Muita tyypillisiä piirteitä kvalitatiiviselle tutkimukselle ovat muun muassa ihmisen suosiminen tiedonkeruun kohteena, laadullisten metodien käyttö aineiston hankinnassa jossa tutkittavien ”ääni” pääsee kuuluviin, kohdejoukon valinta tarkoituksenmukaisesti ja tutkittavien tapausten käsittely ainutlaatuisina ja lopuksi aineiston analysointi myös tämän mukaisesti. (Hirsijärvi ym. 2009 161,164.)

Ennen tutkimuksen suorittamista kaikille lasten asioista vastaaville sosiaalityöntekijöille lähetettiin tiedote tutkimuksen suorittamisesta. Tiedote löytyy raportin liitteenä (liite 1). Tämän jälkeen kaikilta lasten huoltajilta pyydettiin suostumus lasten osallistumisesta tutkimukseen. Suostumus pyydettiin joko kirjallisesti (tekstiviestitse), puhelimitse tai kasvotusten. Lopuksi myös jokaiselta lapselta kysyttiin lupa tehdä lomakehaastattelu, saatekirje löytyy liitteenä (liite 2). Yksikään sosiaalityöntekijä ei ottanut yhteyttä liittyen tutkimukseen ja jokainen huoltaja antoi luvan heidän lapsen osallistua tutkimukseen. Myös jokainen lapsi halusi suostua kyselylomakkeen tekoon, joten tutkimus pystyttiin toteuttamaan suunnitelmien mukaisesti.

5.1 Tutkimuksen tavoite, tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Kehittämishankkeen tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella kohdeorganisaation sijaishuollon erityisyksikköön sijoitettujen lasten kokemuksia ja mielipiteitä heidän tämänhetkisestä osallisuuden kokemuksesta liittyen yksikön arkisiin askareihin sekä yksikön aikuisten toimintatapoihin ja kasvatuskäytäntöihin.

Kehittämishankkeen tutkimusongelmat (ts. tutkimuskysymykset) olivat

a) miten lasten osallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa johtamisen keinoin?

ja

b) miten yksikköön sijoitetut lapset kokevat mahdollisuutensa vaikuttaa yksikön toimintaan tällä hetkellä?

Tutkimuksellisen osuuden tavoitteena oli saada lasten oma ääni kuuluviin ja kartoittaa heidän mielipiteitensä tämä hetkisestä osallisuuden kokemuksesta liittyen heidän arkeen sijaishuollon erityisyksikössä. Tutkimustulosten pohjalta kehitettiin asiakastyön vuosikello esimiehelle, jotta yksikköön sijoitetuttujen lasten mielipiteet tulevat jatkossakin paremmin otettua huomioon ja jotta lasten omaa osuutta vahvistetaan yksikön kehittämissä.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmä tarkoittaa sitä tapaa tai käytäntöä millä tavoin tutkimuksen aineistoa on kerätty. Tutkimusmenetelmiä on monta erilaista ja menetelmä valikoituu sen mukaan mitä halutaan tutkia, keneltä tietoa etsitään ja mistä sitä haetaan. Aineistoa voi kerätä esimerkiksi observoinnin (havainnointi) ja kyselyn kautta tai jo julkaistuun tietoon perehtyen. (Hirsijärvi ym. 2009, 183-184.) Tämän kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa oli tarkoitus selvittää lasten mielipiteitä heidän vaikuttamisen mahdollisuuksista liittyen yksikön toimintaan puolistrukturoidun lomakehaastattelun avulla. Tätä voisi kutsua keskustelua edistäväksi kehittämistoiminnan menetelmäksi (Salonen ym. 2017, 55).

Puolistrukturoitu lomakehaastattelu tarkoittaa käytännössä sitä, että kaikille haastateltaville esitetään samat tai likipitään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Täysin yhtenäistä määritystä osittain strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole olemassa. Osittain järjestelty ja osittain avoin haastattelu sijoittuu formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun välille. Puolistrukturoitu haastattelu sopii parhaiten tilanteisiin, joissa halutaan tietoa juuri tietyistä asioista. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 47.)

Kyselylomake käytiin läpi (ts. täytettiin) jokaisen lapsen kanssa yksilöhaastattelun avulla. Kyselylomakkeessa lasten mielipiteitä kysyttiin sekä avoimilla kysymyksillä, monivalintakysymyksillä, että skaalaan perustuvalla kysymystyyppillä. Avoimet kysymykset ovat kysymyksiä, jossa esitetään vain kysymys (ilman mitään vastausvaihtoehtoja) ja tutkittava saa itse vastata niin lyhyesti tai kattavasti kuin haluaa kysymykseen. Monivalintakysymykset taas ovat kysymyksiä, jossa tutkija on laatinut valmiit vastausvaihtoehdot ja vastaaja valitsee vaihtoehdoista hänelle sopivimman. Asteikkoihin/skaaloihin perustuvat kysymystyytit ovat kysymyksiä tai väittämiä jossa vastaaja arvioi kuinka voimakkaasti hän on samaa tai eri mieltä esitettyyn kysymykseen tai väittämään. Yksi tavallisimmin käytetty asteikko on viisiportainen tai seitsemänportainen Likertin asteikko. (Ernvall ym. 2002, 13-15; Hirsijärvi ym. 2009, 198-201.) Tässä tutkimuksessa puolistrukturoitu kyselylomake sisälsi yhdeksän monivalintakysymystä, kahdeksan avointa kysymystä sekä yhden Likertin viisiportaiseen asteikkoon perustuvan kysymystyytin, jossa vastaaja sai itse arvioida, onko hän 1=täysin eri mieltä, 2=eri mieltä, 3=ei samaa eikä eri mieltä, 4=samaa mieltä, 5=täysin samaa mieltä. Lomakepohjasta tehtiin selkokielineen ja siinä pyrittiin ottamaan huomioon yksikköön sijoitettujen lasten ikä- ja kehitystaso. Lomakkeessa käytettiin joitakin kuvia apuna vastausvaihtoehtoja annettaessa. Kyselylomake löytyy raportin liitteenä (liite 3).

5.3 Aineiston keruu ja analysointi

Puolistrukturoidut yksilöhaastattelut toteutuivat syksyn 2019 aikana. Haastattelun yhteensä yhdeksän lasta. Kyseisenä ajankohtana yksikköön oli sijoitettu yhteensä yksitoista lasta. Kaksi lasta valikoitui pois tutkimuksesta sen takia, että toinen lapsista oli vasta muuttanut yksikköön (oli asunut yksikössä vasta n. kaksi viikkoa) ja toisen lapsen mielipiteen selvittäminen olisi hänen kognitiivisen tasonsa vuoksi ollut todella hankalaa ja tutkimuksen toteutus olisi voinut aiheuttaa hänelle enemmän haittaa kuin hyötyä.

Haastattelut tapahtuivat siten, kun itse olin yksikössä työvuorossa ja silloin kun arvioin olevan sellainen tilanne, että haastattelua olisi suotuisaa pitää. Ennen toteuttamista kerroin jokaiselle lapselle taustat liittyen tutkimukseen ja jokaisella lapsella oli mahdollisuus kieltäytyä siihen osallistumasta. Korostin tutkimuksen luottamuksellisuutta sekä lasten anonymiteettiä. Fyysisesti keskustelu toteutettiin lasten omissa huoneissa poissa muilta häiriöiltä. Useimman lapsen kanssa istuimme vierekkäin sängyllä niin että kävimme yhdessä läpi lomakkeen kohta kohdalta ja minä täytin itse lomakkeen lapsen varmistaessa,

että täytin tämän niin kuin lapsi oli sanonut. Lomakkeessa oli myös joitakin kuvia, joten näitä käytettiin lasten kehitystason mukaisesti apuna, mikäli lapsi niin toivoi. Lapsilla oli myös mahdollisuus näyttää kuvista, mikä vastausvaihtoehto oli mieluisin. Joillakin lapsilla vieressä istuminen ja keskittyminen oli vaikeampaa kuin toisilla, ja tällöin lapsen oli myös mahdollisuus liikkua huoneessaan ja touhuta muuta samalla kun kävimme keskustelua. Haastatteluiden toteutus tapahtui lasten ehdoin- joillakin kyselylomakkeeseen vastaaminen kesti viisi minuuttia, kun taas toisilla keskustelua riitti jopa lähemmäs tunnin ajaksi. Kyselyn jälkeen painotin vielä, että mikäli lapsella jälkeinpäin tulee jotain kysyttävää niin aina saa tulla juttelemaan.

Aineiston analysoinnin aloitin tarkistamalla sekä järjestelemällä saatu tieto ja aineiston analyysin tein sisällönanalyysin perustein. Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan etsien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä tiivistäen aineistoa aineiston sisältöön perustuen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa tarkastellaan joko jo valmiiksi tekstimuotoisia aineistoja tai tekstimuotoon muutettuja aineistoja. Aineistot voivat olla esimerkiksi kirjoja, haastatteluita, päiväkirjoja tai keskusteluita. Sisällönanalyysin tarkoitus on muodostaa tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, jonka avulla tutkimuksessa saatuja tuloksia voidaan peilata teoriaan sekä aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105, 109-116.) Tässä tutkimuksessa tarkastelin yhdessä lasten kanssa täytettyjä puolistrukturoituja lomakkeita. Tein sekä laadullista sisällönanalyysiä etsien merkitystä ja saamalla ymmärrystä tietyistä vastauksista, sekä sisällön määrällistä erittelyä laskemalla yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia saaduista vastauksista. Tutkimustulosten yhteenvedoista tein yhdistelmäpylväskaavioita tulosten havainnollistamiseksi.

6 TUTKIMUKSELLISEN OSUUDEN YHTEENVETO

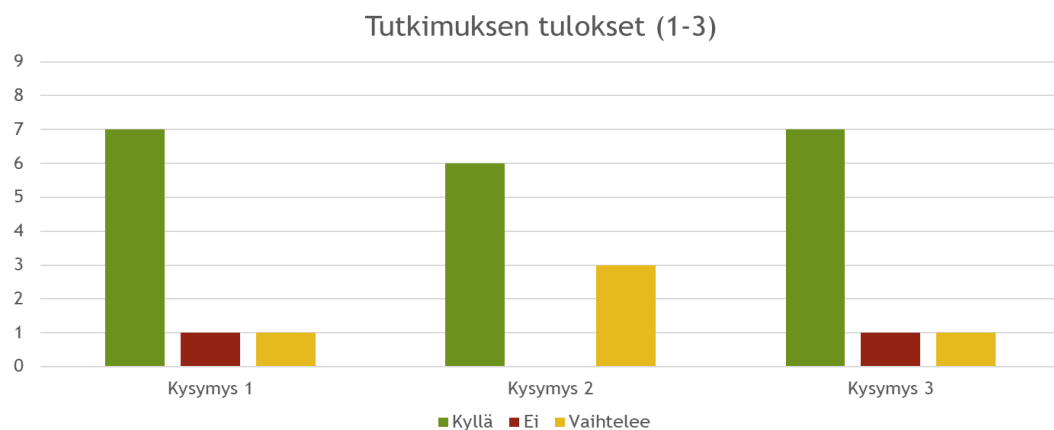
6.1 Tutkimuksellisen osuuden tulokset

Kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa tein yksilöhaastattelut puolistrukturoidun kyselylomakkeen avulla yksikköön sijoitetuille lapsille. Tulosten havainnollistamiseksi olen koonnut saadut vastaukset yhdistelmäpylväskaavioiden avulla. Vastauksia keräsin yhteensä yhdeksältä lapselta (n=9) loppusyksyn 2019 aikana. Kyselylomake sisälsi yhteensä 13 kysymystä ja pari lisäkysymystä. Kyselyn lopuksi lapsilla oli mahdollisuus vielä antaa jotain muuta palautetta niin halutessaan.

Kysymys 1: Tykkäätkö asua täällä (yksikössä)? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

Kysymys 2: Tykkäätkö yksikön ohjaajista? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

Kysymys 3: Uskallatko sanoa rehellisen mielipiteesi ohjaajille? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

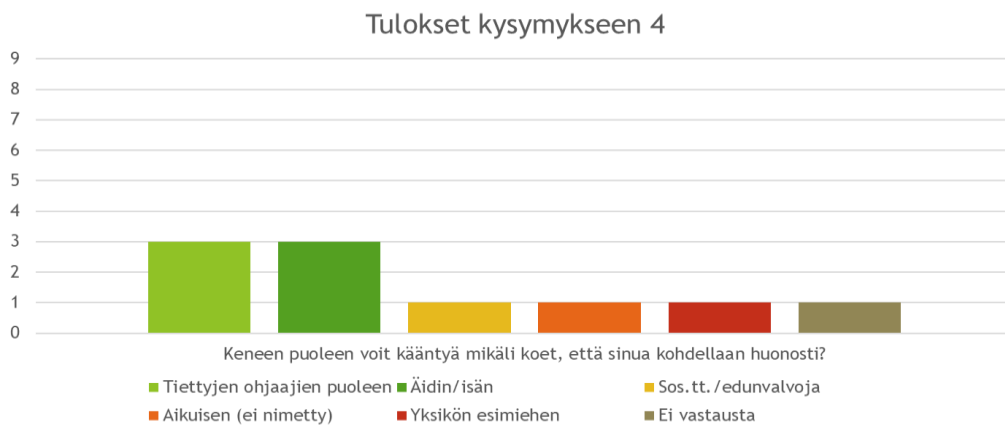

Kuvio 7. Tutkimustulokset liittyen viihtyvyyteen sekä yksikön ohjaajiin.

Seitsemän lasta sanoi tykkäävänsä asua yksikössä, kun taas yksi lapsi vastasi ettei tykkää ja yksi lapsi vastasi tämän vaihtelevan. Yksikön ohjaajista piti kuusi, kun taas kolme vastasi tämän vaihtelevan (kukaan ei vastannut, ettei pidä yksikön ohjaajista). Seitsemän koki, että uskaltavat sanoa rehellisen mielipiteensä ohjaajille, kun taas yksi koki ettei uskalla, ja yksi lapsi koki tämän vaihtelevan. Lapsi, joka koki tämän vaihtelevan vastasi tämän vaihtelevan riippuen siitä kenelle ohjaajalle pitäisi kertoa rehellinen mielipide

(joillekin ohjaajille uskaltaa, mutta kaikille ei). Lapsi ei kuitenkaan kysyttäessä osannut sanoa mistä tämä johtuu, että toisille uskaltaa puhua suoraan ja toisille taas ei.

Kysymys 4: Keneen puoleen voit kääntyä, mikäli koet, että sinua kohdellaan huonosti? (avoin kysymys)

Kuvio 8. Tutkimustulokset liittyen luotettaviin henkilöihin omassa elämässä.

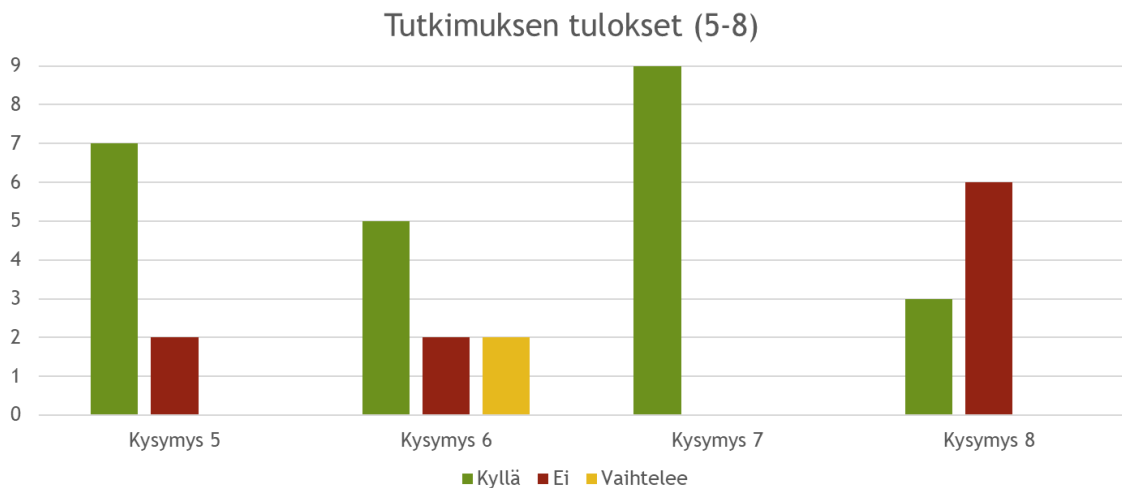
Avoimeen kysymykseen siitä keneen puoleen lapsi kokee voivansa kääntyä, mikäli hän kokee, että häntä kohdellaan huonosti, tuli kuusi eri vastausta. Kolme lapsista mainitsi, että he uskaltavat kääntyä tiettyjen ohjaajien puoleen (tässä mainittiin esimerkiksi oma-ohjaajat) ja kolme lapsista mainitsi kääntävänsä äidin tai isän puoleen. Lisäksi vastauksina mainittiin oma sosiaalityöntekijä, oma edunvalvoja, aikuisen puoleen (ei nimetty erikseen kenen aikuisen puoleen) ja yksikön esimiehen puoleen. Lisäksi yksi lapsista ei antanut mitään vastausta.

Kysymys 5: Tiedätkö kuka on yksikön esimies? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei)

Kysymys 6: Uskallatko esimiehelle kertoa, mikäli koet, että sinua kohdellaan huonosti? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

Kysymys 7: Tiedätkö ketkä ovat omaohjaajasi? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei)

Kysymys 8: Saatto viettää tarpeeksi kahdenkeskistä aikaa omaohjaajien kanssa? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei)

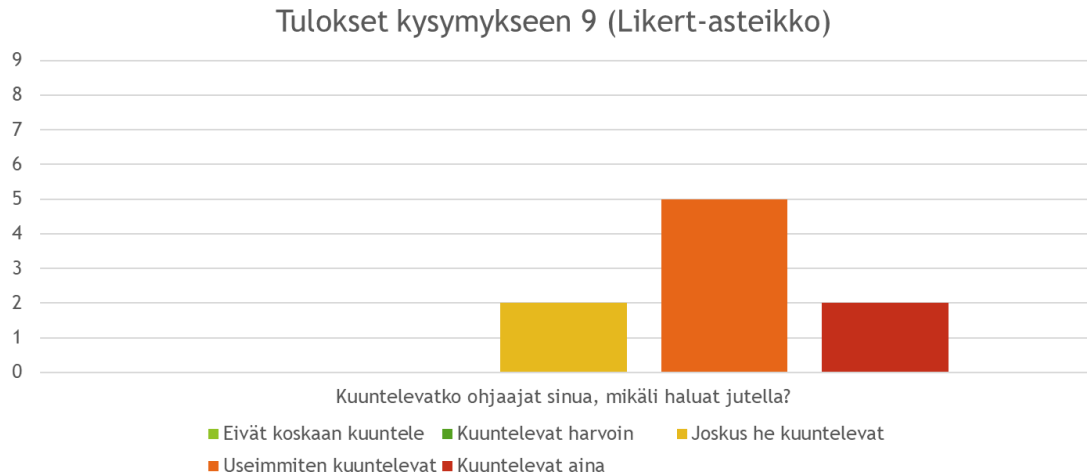

Kuvio 9. Tutkimustulokset liittyen yksikön esimieheen ja omaohjaajiin.

Seitsemän lapsista tiesi kuka on yksikön esimies ja kaksi lapsista eivät osanneet nimetä yksikön esimiestä. Varmistettu lasten oikeasti tietävän kuka on yksikön esimies pyytämällä heitä ääneen nimeämään yksikön esimiehen. Viisi lapsista koki uskaltavansa kertoa esimiehelle mikäli heitä kohdellaan huonosti, kaksi koki etteivät uskalla ja kaksi koki tämän vaihtelevan riippuen siitä mistä asiasta on kyse. Tässä tutkimustuloksessa on otettava huomioon se, että kaksi lapsista eivät tieneet kuka on yksikön esimies, joten nämä kaksi eivät myöskään kääntyisi esimiehen puoleen mikäli heitä kohdeltaisiin huonosti.

Kaikki lapset osasivat nimetä omaohjaajansa (tämä varmistettu vielä pyytämällä lapsia ääneen kertomaan omaohjaajansa), mutta vain kolme lapsista koki saavansa viettää tarpeeksi aikaa omaohjaajansa kanssa. Yksi lapsi kommentoi suullisesti, että *”aikaisemmin sai viettää enemmän aikaa omaohjaajan kanssa”* mutta hän ei osannut kysyttäessä sanoa mistä se voisi johtua, että nykyään ei enää saa viettää niin paljon kahdenkeskistä aikaa kuin aiemmin. Lisäkysymyksenä pyydettiin lapsia ehdottamaan mitä haluaisivat tehdä omaohjaajiensa kanssa, mikäli saisivat itse valita (tämä ollut avoin kysymys). Kuusi lapsista mainitsi haluavansa tehdä jotain yksikön ulkopuolella kahden kesken omaohjaajansa kanssa. Tekemisinä ehdotettu muun muassa menoa kauppakeskukseen, uimista, metsäretkeä, elokuvateatteria, ravintolassa syömistä ja kahvilaan menoa. Kolme lapsista eivät nimenneet mitään tiettyä tekemistä, sillä olivat tyytyväisiä siihen omaohjaajatyöskentelyyn mikä heillä tällä hetkellä jo on.

Kysymys 9: Kuuntelevatko ohjaajat sinua, mikäli haluat jutella? (Likert-asteikko, 1-5)

Kuvio 10. Tutkimustulokset liittyen ohjaajien kuuntelemiseen.

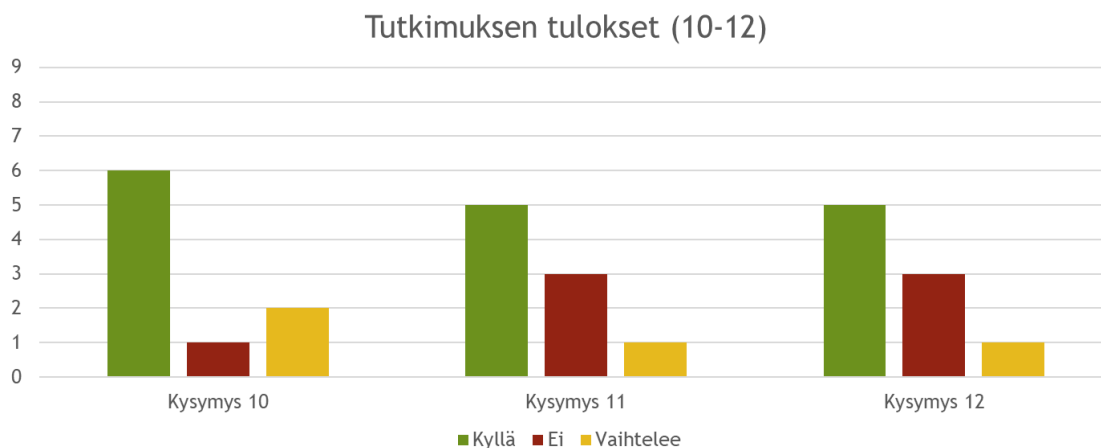
Likert-asteikon avulla kysytty lasten kokemuksia siitä miten ohjaajat kuuntelevat heitä. Kaksi lapsista koki ohjaajien joskus kuuntelevan kun heillä on asiaa, viisi lapsista koki ohjaajien useimmiten kuuntelevan ja kaksi lapsista sanoi ohjaajien aina kuuntelevan kun heillä on asiaa. Kukaan lapsista ei siis vastannut, että ohjaajat eivät koskaan kuuntele tai, että he kuuntelevat harvoin.

Kysymys 10: Autetaanko sinua, mikäli tarvitset apua? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

Kysymys 11: Saanko päättää omista asioistasi? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

Kysymys 12: Koetko, että sinun mielipiteesi otetaan huomioon, sinuun liittyvissä asioissa? (vastausvaihtoehdot kyllä/ei/vaihtelee)

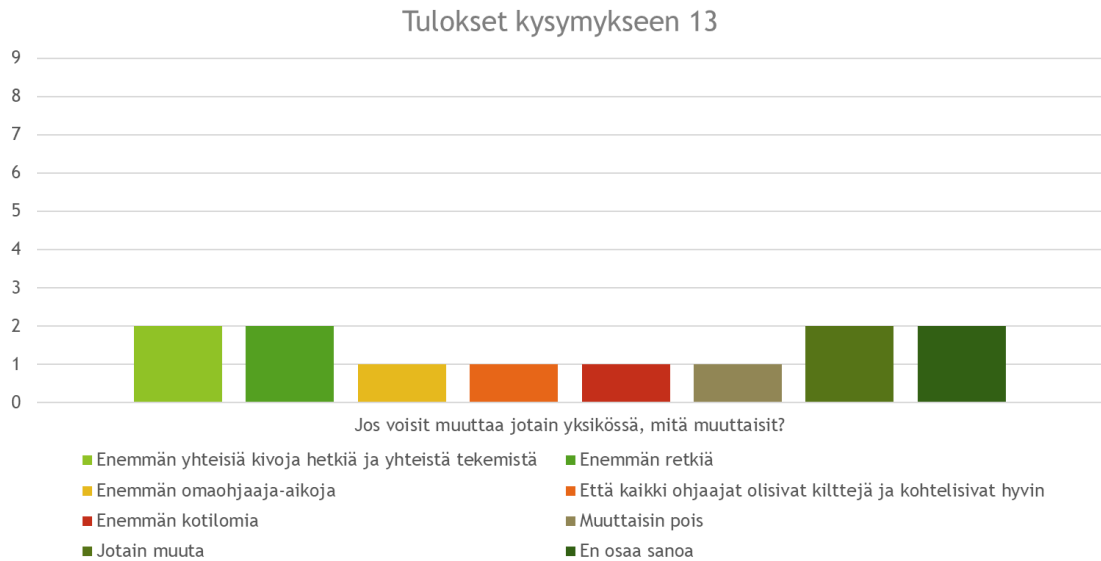

Kuvio 11. Tutkimustulokset liittyen omaan päätöksentekoon ja vaikuttamiseen.

Kuusi lapsista koki, että heitä autetaan kun he tarvitsevat apua, kaksi lapsista koki, että avunsaanti vaihtelee ja yksi lapsi koki ettei häntä ei auteta jos hän tarvitsee apua. Tässä esitetty myös lisäkysymyksenä avoin kysymys siitä, että ”kuka auttaa mikäli tarvitset apua?”. Lisäkysymykseen kolme lapsista mainitsi, että tietyt ohjaajat auttavat (mainittu esimerkiksi omaohjaajat), kaksi lapsista mainitsi, että kaikki aikuiset auttavat, kaksi lapsista sanoi ohjaajien auttavan kun tarvitsevat apua ja kaksi lapsista ei osannut nimetä erikseen kuka heitä auttaa mikäli he tarvitsevat apua.

Viisi lapsista koki, että he saavat päättää omista asioista, yksi lapsi koki tämän vaihtelevan (tietyistä omista asioista saa päättää kun taas toisista ei) ja kolme lapsista vastasivat, että he eivät saa päättää omista asioista. Tähän pyydetty lisäkysymyksenä lapsia erittelemään mistä asioista he saavat päättää ja mistä asioista eivät saa päättää. Lapset maininneet saavansa päättää seuraavista asioista; neuvotella säännöistä, mitä ruokaa tekee, millaisen syntymäpäiväkakun saa, miten pukeutuu, kenen kanssa viettää vapaa-aikaa ja omista tavaroista. Asioista joista lapset eivät saa päättää mainittu muun muassa pleikkari peliajasta (onko tätä vai ei, sillä ohjaajat päättävät käytöksen perusteella), saako nukkua pitkään vai ei jos on koulupäivä, kauppareissuista tai Hesburger-reissuista. Useimmat lapset eivät osanneet erikseen nimetä mistä asioista he saavat päättää tai mistä asioista he eivät saa päättää, vaan näissä kysymyksissä ainoastaan pari lasta tuotti monta eri vastausvaihtoehtoa.

Kysymys 13: Jos voisit muuttaa jotain yksikössä, mitä muuttaisit? (avoin kysymys)

Kuvio 12. Tutkimustulokset liittyen toiminnan muuttamiseen.

Viimeisenä kysymyksenä esitetty avoin kysymys siitä, että mikäli voisit muuttaa jotain meidän asuinyksikössä, niin mitä muuttaisit? Tähän kysymykseen muodostui kahdeksan eri vastausta, joten hajontaa kysymyksen vastauksissa oli melko paljon. Kaksi lapsista toivoi, että olisi enemmän yhteisiä kivoja hetkiä ja yhteistä tekemistä ja kaksi lapsista toivoi enemmän retkiä (nimenomaan yksikön ulkopuolelle). Yksi lapsista sanoi;

- *”Toivon, että enemmän tehtäisi itse ruokaa yhdessä ja leivottaisiin yhdessä”.*

Lisäksi toivottiin enemmän omaohjaaja-aikoja, että kaikki ohjaajat olisivat kilttejä ja kohtelisivat hyvin, enemmän kotilomia, jotain muuta (yksi lapsista maininnut esimerkiksi, että hän haluaisi vaihtaa huonetta) ja yksi sanonut haluavansa muuttaa pois. Kaksi lapsista eivät osanneet vastata tähän kysymykseen mitään.

Haastattelun lopuksi annettu vielä lapsille mahdollisuus antaa jotain muuta palautetta mikäli haluavat. Avoimessa palautteessa ilmaistu vielä seuraavat asiat (nämä ovat suorat sitaatit lasten suusta):

- *”Toivon, että omaohjaajat olisivat enemmän tekemisissä”.*

Esittäessä lisäkysymyksiä niin selvisi, että lapsi koki muiden ohjaajien tekevän hänen kanssaan enemmän asioita ja ottavan enemmän kontaktia, kuin omaohjaajien ja

kyseinen lapsi toivoi, että nimenomaan hänen omaohjaajat olisivat enemmän tekemisissä hänen kanssaan. Lapsi ei osannut sanoa, miksi hän ajatteli tilanteen olevan niin.

- *”XX (yksikkö) on ihana paikka, tulee ikävä, kun muuttaa pois”.*

Tämä tuli yhden lapsen suusta jonka täysi-ikäistyminen oli hyvin lähellä ja muutto pois yksiköstä oli melko ajankohtainen.

- *”XX (yksikkö) on ihan kiva paikka”.*

Kokonaisuudessaan tutkimustuloksissa kävi ilmi, että lapset kaipaavat aikuisten kahdenkeskistä huomiota ja aikaa. Ei ole niin väliä, mitä lasten kanssa tehdään ja touhutaan, kunhan aidosti ollaan kiinnostuneita lapsista ja heidän mielipiteistä, sekä kohdataan heidät oikeudenmukaisesti ja tasa-arvoisesti. Tärkeää on luoda arkeen hetkiä, jolloin lapset saavat yksilöllistä huomiota, jolloin he halutessaan voivat kertoa heidän mieltä askarruttavista asioista. Yksilöllisyys, kohtaaminen, dialogi ja aito läsnäolo ovat muun muassa avainasemassa kun puhutaan lasten osallisuuden kokemuksen vahvistamisesta tässä sijaishuollon erityisyksikössä.

6.2 Tutkimustulosten arviointi ja johtopäätökset

Tutkimustuloksia tarkasteltaessa voidaan muun muassa todeta, että valtaosa tutkimukseen osallistuneista lapsista tykkäävät asua kyseisessä sijaishuollon yksikössä (noin 78% lapsista), useimmat uskaltavat sanoa rehellisen mielipiteensä ohjaajille (noin 78%) ja noin 67% lapsista tykkäävät yksikön ohjaajista. Mikäli lapset kokevat, että heitä kohdellaan huonosti, niin useimmat lapset kääntyvät joko tiettyjen ohjaajien puoleen tai omien vanhempiensa puoleen. Lisäksi saatetaan kääntyä esimerkiksi oman sosiaalityöntekijän, oman edunvalvojan tai yksikön esimiehen puoleen.

Useimmat lapset osasivat myös nimetä yksikön esimiehen (noin 78%), mutta kaksi lapsista eivät tienneet kuka toimii yksikössä esimiehenä. Noin 55% lapsista uskaltaisivat kääntyä esimiehen puoleen, mikäli he kokisivat, että heitä kohdellaan huonosti. Kaikki lapsista tiesivät ketkä heidän omaohjaajansa ovat, mutta 78% lapsista koki etteivät saa viettää tarpeeksi kahdenkeskistä aikaa omaohjaajien kanssa.

Pääsääntöisesti lapset kokivat, että heitä kuunnellaan mikäli he haluavat jutella, mutta vain noin puolet (noin 55%) lapsista koki, että he saavat päättää omista asioistaan, kun taas noin 33% lapsista koki, että he eivät saa päättää omista asioista vaan muut ihmiset

tekevät päätöksiä heidän puolesta. Sama vastausprosentti tuli kysymyksessä otetaanko sinun mielipiteesi huomioon sinuun liittyvissä asioissa (noin 55% koki, että otetaan huomioon kun taas noin 33% koki ettei oteta huomioon). Lapset toivoivat yleisesti muun muassa enemmän yhteisiä kivoja hetkiä ja enemmän retkiä.

Yhteenvedona näistä tutkimustuloksista nousi neljä teemaa (kehittämiskohdetta) lasten tuottamista vastauksista. Kehittämiskohteet yksikössä ovat;

- Omaohjaajatyöskentelyn parantaminen
- Toiminnallisuuden lisääminen
- Lasten vaikuttaminen yksikön toimintaan ja sääntöihin
- Esimiehen asema asiakastyössä (aseman tekeminen näkyväksi)

Omaohjaajatyöskentelyn parantaminen on tulosten perusteella yksi isoimmista yksikön kehittämiskohteista, sillä selkeä enemmistö lapsista toivoi enemmän kahdenkeskistä aikaa omaohjaajien kanssa. Tällä hetkellä tässä sijaishuollon erityisyksikössä omaohjaajatyöskentely ei ole ollut mitenkään säännöllistä vaan jokainen omaohjaaja ”pari” (jokaisella lapsella on nimettynä kaksi omaohjaajaa) ovat itse saaneet määritellä omaohjaajuutensa sekä sen, millä tavoin omaohjaajuus näkyy yksikön arjessa.

Lastensuojelun laatusuosituksessa on määriteltynä, että sijaishuoltoapaikoissa on turvattava lapselle jatkuva kiintymyssuhde tiettyyn hoitajaan/ohjaajaan. Omaohjaajan tehtäviin kuuluu muun muassa osallistua lapsen edun ja tarpeiden arviointiin, sijoitetun lapsen perheen jälleenyhdistämisen työskentelyn arviointiin, vahvistaa lapsen positiivista minäkuvaa, sekä vahvistaa lapsen omaa toimijuutta ja tunnetta siitä, että hänet hyväksytään sellaisenaan kun hän on. Omaohjaaja varmistaa myös, että lapsella on turvalliset rajat, hänen yksityisyydensuoja toteutuu, huolehtii lapsen koskemattomuudesta ja muun muassa tukee lapsen osallisuutta ja lapsen näkemysten selvittämistä arjessa. (Malja ym. 2019, 54, 62, 64-65, 67.)

Toiminnallisuuden lisääminen tuli myös yhtenä kehittämiskohteena esille. Lapset toivoivat muun muassa, että tehtäisiin enemmän ruokaa yhdessä ja leivottaisiin yhdessä. Myös talon ulkopuolisia retkiä toivottiin enemmän. Samalla lapset toki myös toivat esille toiveensa siitä, että saisivat enemmän yksilöllistä ja kahdenkeskistä aikaa ohjaajien (useimmat toivoivat etenkin omaohjaajien) kanssa.

Noin puolet lapsista koki, että he saavat päättää omista asioistaan ja että heitä kuunnellaan, mutta tästä huolimatta jotkut lapsista kokivat että heitä ei kuunnella eikä heidän mielipiteitä oteta huomioon. Lasten oli hyvin vaikea eritellä mistä asioista he saavat päättää tai mistä asioista he eivät saa päättää. Tästä syystä myös lasten vaikuttaminen yksikön toimintaan ja yksikön sääntöihin nousi yhdeksi kehittämiskohteeksi. Lastensuojelun keskusliitto on vuonna 2016 julkaissut oppaan vammaisen lapsen kuulemiseen ja heidän mielipiteiden selvittämiseen. Opas on suunnattu terveyden- ja sosiaalihuollon ammattilaisille ja opas koostuu materiaalista ja ohjeista vammaisen lapsen kanssa kommunikointiin. Opas perustuu vuonna 2016 tehtyyn vammaisyleissopimukseen, jonka näkökulma on vammaisten lasten oikeuksissa. (Pollari & Toivonen 2016.) Tämän kehittämishankkeen teoreettisessa osuudessa tutustuin tähän oppaaseen, sillä kehittämishanke tehtiin sijaishuollon erityisyksikköön, jossa asiakasprofiili koostuu lapsista jotka hyötyvät muun muassa vaihtoehtoisista kommunikaatiomenetelmistä. Kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa pyrin ottamaan huomioon lasten moninaiset kommunikointitavat. Puolistrukturoidussa kyselylomakkeessa hyödynnettiin kuvia kysymysten tukena ja kysymykset esitettiin selkokielellä. Haastattelutilanteessa tarjosin lapsille tukea itsensä ilmaisuun sekä aikaa puheen tuottamiseen.

Lastensuojelun laatusuositukseen on muun muassa kirjattu, että sijaishuollossa olevan lapsen oikeus osallistua velvoittaa lastensuojelulaitosten henkilökuntaa sekä sosiaalityöntekijöitä kunnassa. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä (tai oikeus olla ilmaisematta) ja lapsella on oikeus osallistua yksilönä omassa asiassa tai jopa ryhmänä. Laatuksiteereissä on muun muassa suositus siitä, että sijaishuollon yksiköissä tulisi olla osallisuutta tukevat rakenteet, jossa lapset muun muassa saisivat osallistua oma-
valvontasuunnitelmien laatimiseen ja päivittämiseen. (Malja ym. 2019, 41, 51-52.)

Tutkimuksellisessa osuudessa kävi ilmi, että kaksi lapsista eivät osanneet nimetä yksikön esimiestä ja vain noin puolet lapsista kokivat, että he uskaltaisivat sanoa esimiehelle mikäli heitä kohdellaan huonosti. Tästä syystä myös esimiesaseman näkyväksi tekeminen nousi yhdeksi kehittämiskohteeksi tässä hankkeessa. Lastensuojelussa lapselle on annettava tietoa hänen omista oikeuksistaan, jotta lapsi itse tietää milloin hänen oikeuksia on loukattu tai häntä on laiminlyöty. Etenkin lastensuojelussa olevat lapset ovat saattaneet kasvaa sellaisissa olosuhteissa, joissa he ovat tottuneet heidän tarpeiden laiminlyöntiin tai jopa kaltoinkohteluun, joten kokemusten ja taustansa vuoksi he eivät välttämättä tiedä mitä huono kohtelu on. Lapsen pitää olla tietoinen siitä kenen puoleen hän voi kääntyä mikäli hän kokee kaltoinkohtelua tai hänen oikeuksiaan loukataan. Tässä

avainasemassa ovat muun muassa lapsen oma sosiaalityöntekijä, laitoksen johtaja sekä lapsen omaohjaajat. (Malja ym. 2019, 57-58, 73.)

Lastensuojelun laatukriteereissä on myös määritelty, että lastensuojelulaitoksen johtajan vastuulla on muun muassa varmistaa, että yksikössä lapselle nimetään omat omaohjaajat ja yksikön esimiehen on varmistettava, että sijaishuoltopaikan työntekijät kohtelevat lasta oikeudenmukaisesti ja että hän saa kannustavan ja osallistavan elinympäristön. Yksikön toimintakulttuurin tulisin tukea lapsen osallisuutta ja sen toteuttamiseksi on oltava konkreettinen suunnitelma. Yksikössä on myös oltava lasten osallisuutta tukevia rakenteita, joissa lapset voivat toimia myös ryhmänä. Toteutumisen arviointiin pitää olla sovitut käytännöt. Esimiehen on huolehdittava, että yksikössä on osaamista ja välineitä huomioida lapsen mahdolliset erityisen tuen tarpeet kommunikointiin. Viime kädessä esimiehen vastuulla on varmistaa, että lapset ovat tietoisia laitoksen säännöistä sekä heidän omista oikeuksistaan ja oikeusturvakeinoistaan. Esimiehen on myös huolehdittava, että lapsella on mahdollisuus käyttää oikeusturvakeinoja. (Malja ym. 2019, 15-16, 62, 64-65, 67, 70.) Lastensuojelun laatukriteereihin peilaten on ensiarvoisen tärkeää, että kaikki sijaishuoltoyksikköön sijoitetut lapset ovat tietoisia siitä kuka on yksikön esimies. Mikäli lapsella ei ole tietoa siitä kuka yksikön vastuuhenkilö on, niin hänen saattaa olla hyvin hankala kertoa kenellekään mikäli esimerkiksi joku henkilökunnasta kohtelisi häntä epäoikeudenmukaisesti tai asiattomasti.

Kehittämishankkeen tutkimustulokset eivät sisäänsä yllättäneet, vaan tulokset olivat melko samansuuntaisia kehittämishankkeen teoreettisiin lähtökohtiin. Yhteenvetona voisi todeta, että lapset kokivat tärkeiksi sen, että heitä kuunnellaan ja heidän mielipiteitä otetaan huomioon, heidät kohdataan yksilöllisesti mutta toimintaa tehdään myös ryhmässä, heitä kohdellaan asiallisesti ja he tulevat kohdatuksi sellaisinaan kuin ovat. Pääsääntöisesti lapset ovat tyytyväisiä yksikössä saamaansa hoitoon ja huolenpitoon sekä ylipäättänsä yksikössä asumiseen, mutta voidaan kuitenkin myös todeta, että kehittämiskohteita selkeästi löytyi saaduista tutkimustuloksista ja yksikössä tehtävää työtä voidaan parantaa niin esimiestasolla, kuin koko henkilökunnan kanssa. Lapset osallistuivat hyvällä asenteella kehittämishankkeeseen ja kertoivat mielellään mielipiteitensä. Tämä kertoo siitä, että lapset itse ovat valmiita osallistumaan yksikön kehittämistyöhön ja lasten vaikuttamisen mahdollisuudet ovat enemmänkin kiinni aikuisten asenteista, yksikön toimintakulttuurista sekä esimiestyön rakenteista.

6.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Kaikki eettiset kysymyksen korostuvat, kun tutkimuskohteena on lapset. Lapselle on muun muassa annettava tieto siitä miksi hänen mielipidettä selvitetään. Tulosten pohdinnassa pitää miettiä miten aikuisen (ts. ”tutkijan”) ja lapsen valtaero mahdollisesti on saattanut vaikuttaa tutkimustuloksiin. Eettisiä kysymyksiä joita on pohdittava tutkimusta toteuttaessa, ovat muun muassa kysymykset liittyen suostumuksiin, yksityisyyteen, luotamuksellisuuteen sekä tutkimuksen mahdolliset riskit suhteessa hyötyyn. (Alasuutari 2005, 146-147; Robson 2001, 50-51, 63-64.) Pohdittuani tutkimuksen eettisyyttä niin päädyin siihen, että tiedotin kaikkia lasten asioista vastaavia sosiaalityöntekijöitä tutkimuksen teosta ja pyysin tutkimuksen osallistuvilta lasten huoltajilta lupa lasten osallistua tutkimukseen. Konkreettisesti tein tämän puhelimitse (tekstiviestitse sekä keskustellen) ja kasvotusten. Puhelimitse ja kasvotusten lasten huoltajilla oli mahdollisuus esittää lisäkysymyksiä heidän mieltä askarruttavista asioista. Mikäli huoltajat olisivat kieltäneet lapsen osallistumisen, niin tällöin olisin kunnioittanut heidän mielipidettä. Yksikään sosiaalityöntekijä ei ottanut yhteyttä liittyen tutkimusentekoon ja jokainen huoltaja antoi suostumuksensa lapsensa osallistumiseen.

Niin kuin aikaisemmin jo mainitsin, niin koko tutkimus perustui vapaaehtoisuuteen, joten lapsilla itsellä oli myös mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta. Lasten itsemääräämisoikeus tutkimuseettisenä kysymyksenä on monimutkainen, mutta monissa keskusteluissa ja pohdinnoissa on pääsääntöisesti rajattu, että 15 vuotta täyttäneen lapsen osalta tutkimuksen osallistumiseen riittäisi hänen oma suostumuksensa (Rutanen & Vehkalahti 2019, 12-14). Lapsi saa kieltäytyä tutkimuksen osallistumisesta mistä tahansa syystä ja myös tämä on osa lapsen osallisuutta ja sitä, että lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan omiin asioihinsa. Tutkimussuostumusta kysyttäessä lapselta, tiedostin lapsen aseman ja tutkijan välisen valtasuhteen. Lapsi on aina alisteisessa asemassa aikuisen nähden ja tällä saattaa olla vaikutusta lapsen oman mielipiteen ilmaisemiseen. (Olli 2019, 107, 112.) Kukaan lapsista ei kieltäytynyt puolistrukturoidusta lomakehaastattelusta, vaan useimmat lapset olivat jopa innokkaita kahdenkeskisestä ajasta ja halusivat kertoa omia mielipiteitensä. Tämä taas vahvisti omaa käsitystäni siitä, kuinka paljon lapset oikeasti vain kaipaavat kahdenkeskistä aikaa ja kuinka he arvostavat sitä, että joku oikeasti on kiinnostunut heidän omista mielipiteistään, siitä huolimatta, että useimmat lapset olivat teini-iässä, jossa vastarinta useimmiten on pahimmillaan.

Raportoitaessa tutkimuksen tuloksista tai kerättäessä tutkimustuloksia, en ole kertonut tai kuvaillut mitään taustatietoja lapsista (en liittyen ikään, sukupuoleen, sijoituksen pituuteen, taustatietoihin tms.). Tämä lisää lasten yksityisyydensuojaa, mikä on tärkeää, kun kyseessä kuitenkin on erityisyksikkö. Päätin rajata tutkimuksellisesta osuudesta pois kaksi lasta tiedostaen, että rajaus on ristiriidassa siihen, että kaikkien lasten ääni pitäisi tulla kuuluviin etenkin puhuttaessa lasten osallisuudesta. Itse koen kuitenkin, että tehty rajaus oli perusteltua peilaten kyseisten lasten taustoihin.

Puolistrukturoidun kyselylomakkeen tein selkokielellä ja kuvia apuna käyttäen. Lapsen mielipiteen selvittämiseksi tutkimuksen aikana sekä jo tutkimuksen suostumuksen selvittämiseksi tarvitaan aina kullekin lapselle sopivimmat kommunikaatiomenetelmät (Olli 2019, 113). Henkilökohtaisesti koin tässä olevani hyvässä asemassa, sillä lapset olivat minulle entuudestaan tuttuja ja tiesin jo ennestään mitkä kommunikaatiomenetelmät ovat kullekin lapselle sopivimmat. Lisäksi kun puolistrukturoitu lomakekysely toteutettiin yksilöhaastattelun keinoin, niin minulla oli parempi mahdollisuus varmistaa, ymmärsikö lapsi kysymyksen vai ei. Tutkimusta tehdessäni huomasin, että kyselylomake sisälsi joillekin lapsille vaikeita sanoja ja tällöin pystyin keskustelun yhteydessä selittämään sanoja paremmin auki tai käyttämään jotain muuta vaihtoehtoista sanaa. Esimerkiksi sana ”esimies” oli joillekin lapsille vieras, mutta kun vaihdoin sanaan ”pomo”, niin lapset tiesivät mitä sana tarkoitti. Lapsissa on eroja siinä, kuinka esimerkiksi verbaalisia he ovat ja lapsen kronologisesta iästä ei voi pelkästään ennakoida kuinka kykenevä hän on tuottamaan tai/ja ymmärtämään puhetta (Kallinen ym. 2018, 88).

Se miten minun ”asemani” on saattanut vaikuttaa lasten tuottamiin vastauksiin, on vaikea arvioida, mutta itse koen, että lapset uskalsivat vastata melko rehellisesti esittämiini kysymyksiin. Lasten haastattelemineen on yllättävän haastava tehtävä ja vaikka lastensuojelussa tänä päivänä kovasti painotetaan kohtaamisen ja vuorovaikutuksen merkitystä, niin vielä Suomessa ei ole mitään selkeää ohjeistusta siitä, miten lapsia sijaishuollossa tulisi parhaalla mahdollisella tavalla haastatella. Samalla kun painotetaan, että myös vaikeista asioista on uskallettava kysyä ja puhua lasten kanssa, niin löytyy melko paljon tutkimustietoa siitä kuinka johdateltavissa lapset ovat suhteessa aikuisiin, heidän iän- ja kehitystasonsa vuoksi. (Korkman 2018, 29-30.) Haastateltaessa lapsia pitää muistaa, että kyseessä on vuorovaikutuksellinen tilanne joka koostuu sekä aikuisesta, että lapsesta ja tällöin he yhdessä tuottavat keskustelun sisällön (Kallinen ym. 2018, 86). Siksi onkin ehkä hieman harhaanjohtavaa sanoa, että lapsen ääni tulee kuuluviin tilanteessa, jossa aikuinen on mukana ja jossa aikuinen kuitenkin on eri asemassa kuin lapsi.

Ajattelen kuitenkin, että hyöty, jonka tutkimukseen osallistuneet lapset saivat, tuli osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksen kautta. Laadullisessa tutkimuksessa on mahdollonta kieltää kokonaan ”tutkijan” subjektiivisuus, sillä oma mielenkiintoni, oma kokemukseni ja tehdyt rajaukset esimerkiksi liittyen teoriaan ja tutkimuskirjallisuuteen, ovat muodostaneet tämän kokonaisuuden jonka minä olen tehnyt.

Saywitz, Camparo & Romanoff (2010, 542-562) ovat laatineet ohjeistuksen lasten haastatteluun huoltoriitoihin liittyvissä tilanteissa. Tämä ohjeistus toimii Hyvärisen mukaan (ks. Hyvärinen 2018, 185-191) hyvin sovellettavaksi myös lastensuojelutyössä ja itse perehdyin tähän ohjeistukseen ennen tutkimushaastatteluiden tekoa. Ohjeistus sisältää kymmenen yleistä periaatetta, joita kannattaa pitää mielessä lapsia haastateltaessa. Nämä periaatteet ovat:

1. • Järjestä lapselle hänen ikätasoa huomioiden rauhallinen ja luottamuksellisuuden mahdollistava ympäristö haastattelulle (tämä vähentää lapsen stressiä ja parantaa motivaatiota osallistua haastatteluun).
2. • Ota lapsen yksilölliset tarpeet huomioon haastattelua tehtäessä. Käytä käsitteitä ja kieltä, joita lapsi ymmärtää. Arvioi lapsen kehitystä ja taitoja suhteessa käytettyyn kieleen.
3. • Kerro haastattelun tarkoitus ja ammattilaisen roolit tilanteessa lapsen kehitystasoa huomioiden. Anna lapselle ymmärrettävällä tavalla kaiken tarvittavan tiedon mielipiteen muodostamiseksi.
4. • Kerro lapselle haastattelun tavoite ja lähtökohta. Muista kertoa olevasi kiinnostunut kuulemaan lapsen ajatuksia ja mielipiteitä, mutta älä painosta lasta näiden kertomisessa.
5. • Pyri luomaan luottamuksellinen suhde lapseen johdattelematta häntä. Tavoite on, että lapsi pääasiassa puhuu ja sinä kuuntelet. Muista antaa lapselle riittävästi aikaa vastaamiseen.
6. • Pidä yllä avointa ja lasta kannustavaa ilmapiiriä haastattelun aikana. Huomio tämä sekä sanallisin, että sanattomin viestein. Muista olla painostamatta lasta.
7. • Harjoittele tarvittaessa kommunikointia lapsen kanssa etukäteen neutraaleilla aiheilla.
8. • Käy mahdollisimman laajaa keskustelua lapsen kanssa siitä aihepiiristä josta yrität selvittää lapsen mielipidettä. Jos mahdollista, haastattele lasta aihepiiriin liittyen useamman kerran.
9. • Käytä mahdollisimman paljon avoimia ja ei-johdattelevia kysymyksiä. Pyydä tarvittaessa lapsia tarkentamaan vastauksia omin sanoin, älä kerro lapselle omia tulkintojasi.
10. • Vältä kaikkia toimintatapoja, jotka esimerkiksi viestittävät sinun omia tulkintojasi, painostavat lasta tai pyytävät lasta spekuloidaan.

Kuvio 13. Yleisiä periaatteita lapsen haastatteluun.

Tehdessäni yksilöhaastatteluita pyrin pitämään mielessä ja noudattamaan yllä mainittuja periaatteita ja itse koen, että näitä periaatteita pystyy hyvin soveltamaan erilaisiin mielipiteiden kartoittamisiin muun muassa lastensuojelun sijaishuollossa. Myös Lastensuojelun keskusliitto on vuonna 2014 julkaissut hyvinkin hyödyllisen ja käytännönläheisen kymmenen periaatetta sisältävän oppaan, tilanteisiin jossa lapset ja nuorten toimivat

palveluiden kehittäjinä. Oppaassa korostetaan seuraavia periaatteita; lapsen kunnioittaminen, osallistumisen vapaaehtoisuus, osallistumisen hyödyllisyys lapselle, osallistumisen tarkoituksenmukaisuus, lapsen oikeus suojeluun osallistuessa, osallistumisen näkyvyys ja avoimuus, osallistumisen tiedostettu valta ja vastuu, arvioinnin sisällyttäminen osallistumiseen, toimintaa tukevat rakenteet ja yhteiskunnan voimavarojen vaatiminen osallistumiseen. (Hipp & Palsanen 2014, 9-16.) Näitä periaatteita on pyritty kunnioittamaan tässä kehittämishankkeessa.

7 ASIAKASTYÖN VUOSIKELLO ESIMIEHELLE

7.1 Vuosikello johtamisen välineenä

Kehittämishankkeen tuotoksena yksikön johtamiseen muodostui hyödynnettävä materiaali käyttöön implementoivaksi, eli juurrutettavaksi. Toiveena oli, että tutkimusmenetelmän avulla saadaan johtamisen tueksi uutta tietoa hyödynnettäväksi toiminnan kehittämiseen ja lasten osallisuuden lisäämiseksi. Tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta mukautettiin ja hyödynnettiin vuosikelloa johtamisen yhtenä elementtiä lasten osallisuuden lisäämiseksi yksikön toiminnan kehittämisessä. Vuosikello konkretisoi yksikön asiakastyön kehittämiskohteita samalla havainnollistaen kalenterivuotta. Vuosikellon avulla yksikköön sijoitettujen lasten osallisuuden tunnetta sekä heidän vaikuttamista pyritään lisäämään muun muassa ottamalla heitä säännöllisesti ja systemaattisesti mukaan yksikön toiminnan kehittämiseen. Vuosikello soveltuu suunniteltuna tuotoksena hyvin esimiehen työkaluksi myös asiakastyön johtamisessa, sillä kohdeorganisaatiossa käytetään vuosikelloa jo nyt yhtenä johtamisen työkaluna. Ennen kehittämishanketta vuosikelloa tosin käytettiin yhtenä johtamisen välineenä ainoastaan henkilöstöhallinnollisiin asioihin liittyen.

Vuosikello on melko helppo ja selkeä työkalu lähes minkä tahansa toiminnan tai sen osan suunnitteluun ja arvioinnin tukena. Parhaimman hyödyn vuosikellosta saa kun sen täyttää vuoden alussa ja sitä päivittää tarpeen mukaan vuoden kuluessa. Vuosikello toimii ikään kuin ”kalenterina” jossa hahmottuu koko vuosi yhdellä kertaa. (Innokylä 2019.) Asiakastyön vuosikelloa hahmoteltiin niin, että otettiin huomioon jo nyt organisaatiossa olevaa vuosikelloa liittyen henkilöstöhallinnollisiin asioihin. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että tietyt kuukaudet (esimerkiksi joulukuu) jotka jo työllistävät esimiehiä melko paljon muiden työtehtävien takia, jätettiin ”tyhjäksi” asiakastyön vuosikellossa. Yhdessä mentorin ja palveluvastaavan kanssa mietittiin myös mitkä ”teemat” sopivat palveluvastaavan vastuualueisiin, ja mitkä teemat taas tiimivastaavan vastuualueisiin.

Asiakastyön vuosikello sisältää neljä eri osa-aluetta:

- Omaohjaajatyöskentelyn parantaminen
- Toiminnallisuuden lisääminen
- Lasten vaikuttaminen yksikön toimintaan ja sääntöihin

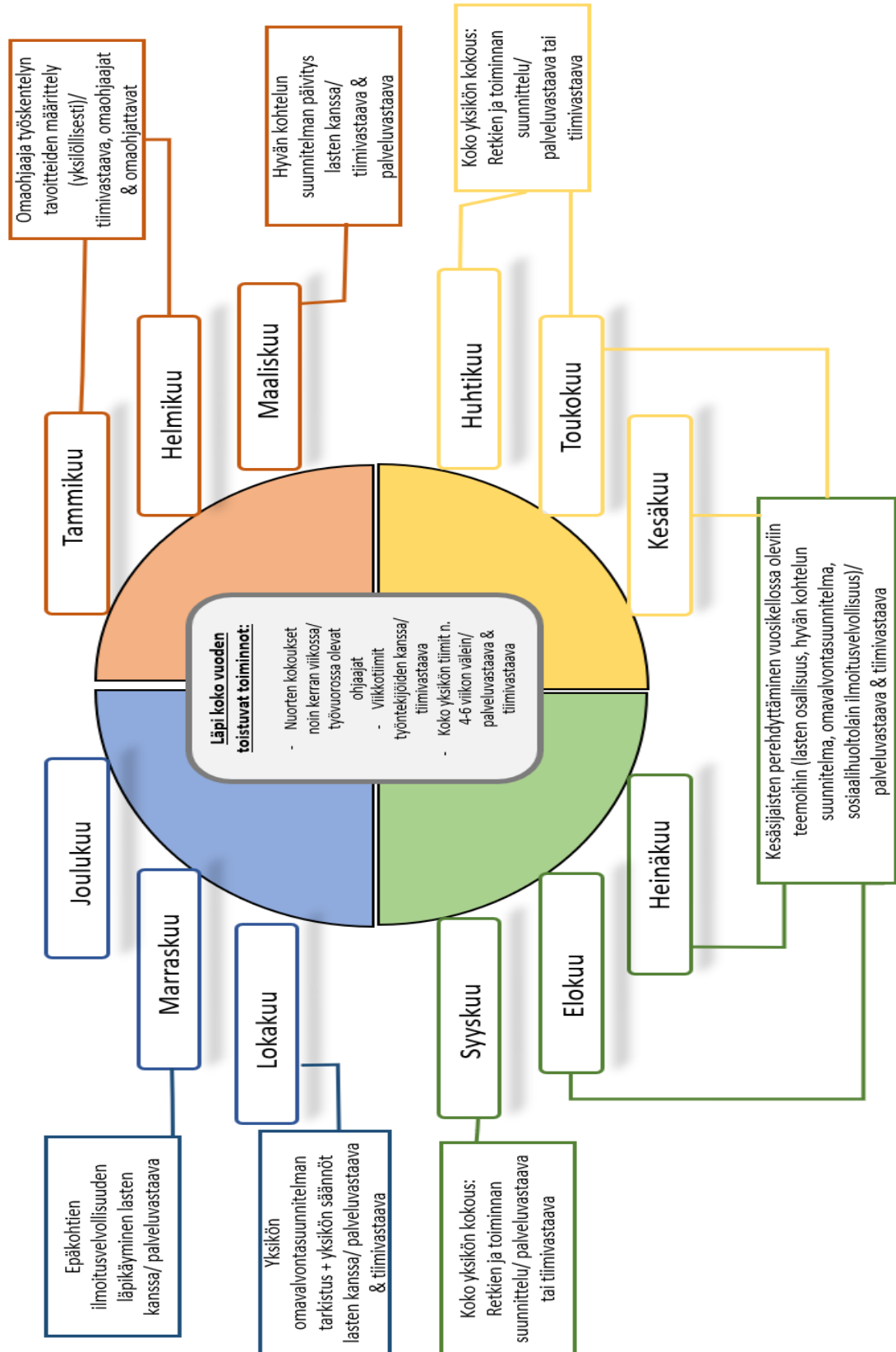
- Esimiehen asema asiakastyössä (aseman tekeminen näkyväksi)

Nämä teemat nostettiin ajankohtaiseksi asiakastyön vuosikelloon esimiehelle tutkimuksellisessa osuudessa saatujen tulosten pohjalta sekä teoreettiseen kirjallisuuteen pohjautuen. Asiakastyön vuosikelloon on myös havainnollistettu mitkä toiminnot ja rakenteet toistuvat yksikössä läpi koko kalenterivuoden. Nämä toiminnot eivät siis ole sidoksissa mihinkään kalenterikuukauteen erikseen. Kyseiset toiminnot ovat:

- Nuorten kokoukset noin kerran viikossa (tavoite).
- Työntekijöiden viikkotiimit noin kerran viikossa.
- Koko yksikön isot tiimit (paikalla kaikki yksikön työntekijät) ja työnohjukset n. 4-6 viikon välein.

Lisäksi vuosikelloon on otettu huomioon henkilöstössä tapahtuvia muutoksia kesäloma-kuukausien ajan, ja tällöin perehdytetään kesäsjaiset asiakastyön vuosikellossa oleviin teemoihin.

Seuraavalla sivulla on havainnollistettu asiakastyön vuosikello, joka on tehty tuotos tähän kehittämishankkeeseen ja yksikön esimiehille käyttöön implementoitavaksi. Vuosikellon jälkeen on vielä tarkemmin eritelty mitä käytännössä kyseisen teeman käsittely sisältää ja tarkoittaa.

Kuvio 14. Asiakastyön vuosikello.

Omaohjaajan työskentelyn parantaminen

Yksikön tiimivastaava suunnittelee yhdessä omaohjaajien ja heidän omaohjattavien kanssa mitkä ovat heidän työskentelyn tavoitteet tulevalle kalenterivuodelle. Tämä tehdään dialogisen keskustelun avulla ja samalla omaohjattavalla on tilaisuus esittää toiveita liittyen omaohjaajatyöskentelyyn. Keskustelut käydään tammi- ja helmikuun aikana kaikkien omaohjaajien ja heidän omaohjattavien kanssa. Tämän keskustelun yhteydessä mietitään myös mitä tavoitteita lapsen hoito- ja kasvatussuunnitelmaan asetetaan tulevalle vuodelle. Hoito- ja kasvatussuunnitelman alustava työstäminen tapahtuu omaohjaajien, tiimivastaavan ja lapsen kanssa, ja tämän jälkeen suunnitelman tekoon otetaan mukaan myös lapsen huoltajat sekä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Omaohjaajien vastuulla on itse suunnitelman kirjoittaminen loppuun ja omaohjaajat kantavat päävastuun siitä, että hoito- ja kasvatussuunnitelmassa olevia tavoitteita työstetään yhdessä lapsen kanssa ja, että tavoitteita arvioidaan ja seurataan pitkin kalenterivuotta.

Toiminnallisuuden lisääminen

Toiminnallisuuden lisäämiseksi pidetään koko yksikön kokous kaksi kertaa vuodessa, huhtikuussa/toukokuussa ja syyskuussa. Koko yksikön kokouksessa mietitään yhdessä esimerkiksi tulevia retkiä sekä suunnitellaan yksikön toimintaa. Koko yksikön kokoukseen osallistuu työvuorossa olevat ohjaajat, yksikköön sijoitetut lapset (vapaaehtoista) ja kokouksen järjestäjä/toimeenpanija on yksikön palveluvastaava ja/tai yksikön tiimivastaava. Tässä kokouksessa lapsilla on mahdollista esittää toiveita liittyen yksikön toimintaan ja heidän vapaa-aikaansa.

Tavoitteena on myös, että yksikössä pidetään säännölliset ”nuorten kokoukset”, jossa lapset saavat tuoda esille heidän arkeen liittyviä toiveita ja mielipiteitä. Nuorten kokoukset järjestetään työvuorossa olevien ohjaajien toimesta ja tavoite on, että niitä olisi viikoittain, tai vähintään kaksi kertaa kuukaudessa. Nuorten kokoukset ovat nimenomaan lasten ja nuorten keskustelufoorumi, jossa he voivat tuoda heidän mieltä askarruttavia asioita esille. Nuorten kokouksessa voidaan esimerkiksi suunnitella yksikön toimintaa, keskustella ohjaajien toimintatavoista tai miettiä yksikön sääntöjä. Ajatuksena on, että lapset itse saavat määritellä sen mikä funktio nuorten kokouksella on ja funktio voi muuttua eletävän viikon mukaan. Nuorten kokouksesta kirjataan jonkinlainen kirjallinen muistio, jotta kaikki tietävät mitä asioita on sovittu nuorten kokouksessa ja mitä asioita siinä

on käsitelty. Muistion kirjaamisessa voi käyttää myös luovia menetelmiä ja lapsi/lapset voivat toimia muistion kirjaajina.

Lasten vaikuttaminen yksikön toimintaan ja sääntöihin

Asiakastyön vuosikelloon on suunniteltu, että maaliskuun aikana käydään läpi ja päivitetään hyvän kohtelun suunnitelma yhdessä yksikköön sijoitettujen lasten kanssa. Tämä tehdään palveluvastaavan ja tiimivastaavan toimesta. Lokakuussa mietitään yhdessä lasten kanssa, onko yksikön säännöt ajantasaiset ja käydään läpi yksikön omavalvontasuunnitelma lasten kehitystason ja iän mukaisesti. Myös tämä kuuluu palveluvastaavan ja tiimivastaavan vastuualueisiin.

Hoikkalan & Pollarin (2019) tekemässä oppaassa nuorten osallisuutta tukevaan omavalvontatyöhön lastenkodeissa työstettiin kyseisen hankkeen aikana yhden lastenkodin omavalvontasuunnitelmaa yhdessä kyseisen lastenkodin seitsemän nuoren kanssa. Työskentely alussa kaksi laitoksen nuorta tutustuivat laitoksen alkuperäiseen yli 30-sivuiseen omavalvontasuunnitelmaan ja kertoivat mielipiteensä tästä. Nuoret kokivat alkuperäisen suunnitelman vaikeaselkoiseksi, sisältäen heille sanoja ja termejä joita he eivät ymmärtäneet. He kokivat, että suunnitelma sisälsi paljon turhaa tietoa ja että siihen oli kuvattu paljon asioita joiden yhteyttä heidän arkiseen elämään oli hankala hahmottaa. Tämän jälkeen kyseisessä hankkeessa alettiin työstämään nuorten omaa omavalvontasuunnitelmaa kyseiseen laitokseen. Tästä tehtiin nuorille ymmärrettävä suunnitelma, joka käytännössä oli paljon lyhyempi kuin varsinainen omavalvontasuunnitelma ja tämä sisälsi konkreettisia asioita, jotka selkeästi ovat kytkettynä laitoksen toimintaan. Ilmaistapoihin sekä suunnitelman kielenkäyttöön kiinnitettiin erityistä huomiota ja suunnitelmasta jätettiin pois nuorille vaikeasti ymmärrettävää ammattislangia sekä viranomaiskieltä (Hoikkala & Pollari 2019, 17-20.) Itseä kiehtoo ajatus siitä, että lapset saisivat itse olla mukana tekemässä omavalvontasuunnitelmaa, mutta tämä tosiaan on pitkä prosessi ja vaatii melko pitkäjänteistä työskentelyä lasten kanssa. Täytyy myös muistaa, että lasten oma omavalvontasuunnitelma ei korvaa laissa määrättyä varsinaista omavalvontasuunnitelmaa, mutta olisi hienoa jos myös omassa yksikössä olisi nähtävillä kaksi eri omavalvontasuunnitelmaa; lain vaatima virallinen omavalvontasuunnitelma jota on työstetty koko työyhteisön kanssa, sekä lasten työstämä oma omavalvontasuunnitelma, joka on tehty lasten kanssa pohjautuen viralliseen omavalvontasuunnitelmaan.

Esimiehen asema asiakastyössä

Esimiehen asema tehdään paremmin näkyväksi kaikille yksikköön sijoitetuille lapsille muun muassa edellä mainittujen asiakastyön vuosikellon teemojen ja menetelmien kautta. Näiden lisäksi palveluvastaava käy marraskuun aikana läpi lasten kanssa sosiaalihuoltolain mukaisen ilmoitusvelvollisuuden havaitusta epäkohdasta asiakastyössä tai epäkohdan uhasta. Vaikka kyseinen ilmoitusvelvollisuus koskee nimenomaan sosiaalihuollon henkilöstöä, on tärkeää, että myös kaikki lapset tietävät kenen puoleen he voivat kääntyä mikäli he kokevat että heitä kohdellaan huonosti. Sosiaalihuollossa saamaansa kohteluun tai sosiaalihuollon laatuun tyytymätön voi tehdä muistutuksen kyseisen toimintayksikön laitoksen johtajalle (tässä tapauksessa yksikön palveluvastaavalle). Nämä oikeudet on säännöllisesti käytävä läpi lasten kanssa, jotta he ovat tietoisia näistä.

7.2 Tulosten käyttöönotto ja juurruttaminen

Tutkimustulokset käytiin läpi ensin yksikön palveluvastaavan sekä palvelupäällikön kanssa ja tämän jälkeen tuloksista keskusteltiin yhdessä koko henkilöstön kanssa. Henkilöstössä keskustelua herätti eniten lasten antama palaute siitä, että he toivovat enemmän kahdenkeskisiä omaohjaaja-aikoja. Yksikössä on viimeisen vuoden aikana ollut hyvin suuri asiakasvaihtuvuus, ja tämä aiheuttanut sen, että henkilöstön voimavarat menneet hyvin pitkälti prosesseihin jotka liittyvät uusiin asiakkuuksiin sekä uusien lasten tutustumisiin. Tiimissä pohdittu myös ääneen sitä kun ”arki helposti vie mennessään” eikä välttämättä aina ole ylimääräistä aikaa tehdä mitään arjesta poikkeavaa, mutta silloin on luotava kahdenkeskistä aikaa omaohjattaville niistä rakenteista mitä on ja hyödynnettävä tehokkaammin arjessa olevia ”tyhjiä hetkiä” omaohjaajatyöskentelylle. Itse koin tämän tärkeäksi reflektioksi työntekijöissä, sillä lapset eivät välttämättä osaa vaatia tai pyytää omaohjaajahetkiä vaan aikuisten on kantava vastuu hetkien järjestämisestä ja oltava luovia ja aloitteellisia omaohjaajatyöskentelylle. Muutoin henkilöstö koki, että tutkimustulokset varmasti ovat melko realistiset ja moni sanoi jäävänsä pohtimaan sitä miten itse voisi kehittää omaa ammatillisuutta asiakaslähtöisempään suuntaan. Henkilökunta oli avoin ja vastaanottavainen kun keskusteltiin muun muassa omaohjaajatyöskentelyn kehittämisestä yhdessä tiimivastaavan ja jokaisen omaohjaajaparin kanssa (tämä on yksi asiakastyön vuosikellon teema).

Lastensuojelun työyhteisöissä tarvitaan melko paljon oman toiminnan reflektointia ja tähän on järjestettävä aikaa ajoittain hyvinkin hektisen arjen keskelle. Lastensuojelu on henkisesti kuormittavaa työtä, jossa omia toiminta- ja ajattelutapoja pitää pohtia ja haastaa ja työntekijöillä tulisi olla halua kehittää ja oppia uusia toimintatapoja ja menetelmiä. Reflektointi ja kriittinen itsearviointi tulisi tapahtua niin yksittäisen työntekijän toimesta, kuin myös työyhteisöjen ja kokonaisen organisaation tasolla. Nämä prosessit edistävät muun muassa asiantuntijuuden kasvua, lisäävät työn mielekkyyttä ja edistävät työn uudistumista ja kehittymistä. Lastensuojelussa keskeistä laadun varmistamista on huolehtiminen lastensuojelun henkilöstön ja johdon riittävästä osaamisesta (muun muassa koulutuksen kautta) ja työnohjauksesta. (Malja ym. 2019. 32.)

Kehittämistoiminnan tulosten implementointi on havaittu olevan yksi kehittämistoiminnan onnistumisen mittari. Erinäisissä kehittämishankkeissa on havaittu, että osallisuustyö on saatu juurtumaan osaksi jatkuvaa työtapaa, silloin kun asiakkaat on otettu mukaan kaikkien toimintaan jo suunnitteluvaiheessa ja kun riittävän moni työntekijä sitoutuu osallisuustyöhön. Työntekijöiden sitoutuminen osallisuustyöhön saattaa olla haasteellista, mutta on havaittu, että ajattelu asiakasosallisuuden tärkeydestä juurtuu, kun tieto osallisuustyön hyödyistä leviää. Asiakasosallisuuden lisäämiseksi tarvitaan sekä koko työyhteisön, että johdon, kannustusta ja tukea. Ammattilaisten on eri tasoilla uskallettava tarkastella omaa toimintaa yhdessä asiakkaiden kanssa ja asiakkaiden mielipiteitä ja ajatuksia kokemusasiantuntijoina tulisi kuulla. Asiakkaiden kehittämisehdotuksia on myös uskallettava hyödyntää. (Tuulos & Köntti 2020.)

Tässä kehittämishankkeessa on tehty tuotos esimiehelle työkaluksi asiakasosallisuuden edistämiseksi sijaishuollon erityisyksikössä. Ajattelenkin, että esimiehet ovat tässä kehittämishankkeessa hyvinkin merkittävässä asemassa siinä suhteessa miten tämä aloitettu osallisuustyö saadaan juurtumaan osaksi jatkuvaa työtapaa. Esimiesten asenteiden kautta voidaan saada koko henkilökunta sitoutumaan osallisuustyöhön kun jatkuvasti jaetaan tietoa osallisuustyön hyödyistä. Nyt tiedon jakamista on tehty jo jossain määrin minun toimesta tässä kehittämishankkeessa, mutta tarkoitus on, että jatketaan keskustelua osallisuustyön hyödyistä säännöllisesti työntekijöiden tiimeissä ja pyritään mahdollisimman paljon yhdessä miettimään osallisuutta yhtenä asiakastyön keskeisenä suuntaviivana. Tähän mennessä käydyissä keskusteluissa työntekijöiden asenne on ollut avoin ja myönteinen tätä kehittämishanketta kohtaan, joten näen suurta potentiaalia siinä, että yksikön työtä voitaisiin kehittää vielä enemmän lasten osallisuutta vahvistavaksi.

8 YHTEENVETO, JOHTOPÄÄTÖKSET JA ARVIOINTI

8.1 Tuotoksen merkitys

Asiakastyön vuosikellon on tarkoitus toimia mallina/menetelmänä asiakastyön edistämiseksi esimiehille kyseisessä sijaishuollon erityisyksikössä. Tavoitteena on saada lapset systemaattisesti mukaan yksikön kehittämistyöhön. Asiakastyön vuosikello sisältää teemoja ja aiheita jotka ovat nousseet tärkeiksi kehittämiskohteiksi lapsia haastateltaessa tämä kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa sekä kirjallisuuskatsauksen teoreettisista lähtökohdista. Silloin kun lapset otetaan systemaattisesti mukaan kehittämistyöhön, niin myös heille syntyy kokemus kuulluksi tulemisesta ja tämä taas puolestaan lisää lasten osallisuuden tunnetta.

Osallisuuden kokemus on hyvin merkityksellistä lapselle ja osallisuudesta on paljon hyötyä. Yksi osallisuuden hyöty on lapsen kuulluksi tuleminen ja lapsen mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihin. Lapsille on erittäin tärkeää, että heidän mielipiteet otetaan huomioon ja heidän sanomisella on merkitystä. Toinen osallisuuden hyöty on tietohyöty. Lapsi saa tietoa esimerkiksi omasta elämästään ja lastensuojelusta, ja tällöin lapsen oma kuva itsestään ja elämästään jäsentyy. Tietohyöty toimii myös toisinpäin; lastensuojelu saa tietoa myös lapsesta ja lapsen kokemuksesta ja tämä lisää yhteistä jaettua ymmärrystä. Kolmas osallisuuden hyöty on, että suojelun toteuttaminen on luontevaa. Samalla kun lapsi saa tietoa lastensuojelusta ja lastensuojelun toiminnasta, niin myös suojelun ja palvelun toteuttamisesta tulee luontevaa. Lapsen on mahdollista saada oikeaan aikaan ja oikeisiin tarpeisiin hänelle kohdennettua lastensuojelua ja/tai lastensuojelun palvelua. Osallisuuden neljäs hyöty liittyy lapsen voimavaroihin ja niiden esille tuomiseen. Osallisuuden viides hyöty liittyy arviointiin. Lapsi on mukana arvioimassa hänelle suunnattua palvelua/toimintaa, mikä taas kasvattaa arvioinnin validiutta. Työn vaikuttavuuden arviointi tehdään yhdessä lapsen kanssa ja samalla lapsen saama hyöty tehdään näkyväksi. (Muukkonen 2013, 172-174.) Tässä kehittämishankkeessa on jo nyt vahvistettu lasten kuulluksi tulemistä, saatu molemminpuolista tietohyötyä sekä otettu lapset mukaan arviomaan yksikön toimintaa monesta eri näkökulmasta. Osallisuuden hyödyistä on tarkoitus jatkaa keskustelua vielä koko henkilökunnan kanssa sekä yksikön esimiehen kanssa, jotta tehty tuotos oikeasti palvelisi yksikön toimintakulttuuria. Tosiasia on kuitenkin se, että osallisuutta voidaan lisätä hyvin pienilläkin teoilla, mutta osallisuuden edistäminen tarvitsee jatkuvuutta.

Vaikka osallisuuden tärkeydestä tänä päivänä puhutaan paljon, ja korostetaan yksilön kuulluksi tulemisen kokemusta, niin silti syntyy tilanteita joissa lapset ja heidän mielipiteet on ohitettu. Syyt näihin tilanteisiin voivat muun muassa olla kiire/ajan puute, aikuisten vallankäyttö, aikuisten tiedon/ammattilaisten ylikorostuminen, lapsen tiedon väheksyminen, ”vääränlaiset” rakenteet ja menetelmät työssä, kyvyttömyys nähdä lasta yksilönä, ammattilaisten vaihtuminen, luottamuksen puute, osallisuuden merkityksen väheksyminen tai sukupolvien välinen kuilu. (Hotari ym. 2013, 160-161.) Tämän kehittämishankkeen tutkimuksellisessa osuudessa kysyin lapsilta miksi he ajattelevat, että aikuisten eivät aina ota heidän mielipiteitä huomioon tai eivät ylipäättänsä kysy heidän mielipiteitäänsä, mutta lapset eivät osanneet vastata miksi tällaista joskus tapahtuu (vaikka useampi sanoi näin joskus tapahtuvan). Itse ajattelen esimerkiksi ”kiireen tuntu” olevan yksi syy siihen miksi lasten mielipiteet joskus jäävät kysymättä. Arki sijaishuollon erityisyksikössä on usein hieman hektistä ja ohjaajilla on monta eri lankaa mitä pitää käsissä samaan aikaan ja tällöin se tunne siitä kiireestä saattaa syntyä, vaikka todellisuudessa ajallisesti ei välttämättä oikeasti ole mikään kiire. Näissä tilanteissa voi helposti käydä niin, että aikuiset sopivat keskenään (esimerkiksi ohjaaja ja lapsen vanhempi tai ohjaajat keskenään) jotain lasten asioita, joissa lapsen mielipide ehdottomasti myös pitäisi tulla kuulluksi alusta alkaen. Tutkimuksellisessa osuudessa yksi lapsi mainitsi, että kotilomista esimerkiksi välillä sovitaan ohjaajien ja vanhempien kesken ilman, että lapselta itseltään on kysytty, haluaako hän mennä kotilomille vai ei.

8.2 Hankkeen kokonaisarviointi ja jatkokehittämisehdotus

Hankevastaavana minä sain melko vapaat kädet suunnitella ja miettiä millä tavoin minä haluan lähteä viemään kehittämishanketta eteenpäin yksikössä. Organisaation toimeksiantajan (joka myös oli oma työelämän mentori) oli tiiviisti mukana pohtimassa kehittämishankkeen tarvetta yksikössä. Kehittämishanke aloitettiin syksyllä 2018 ja minun tavoitteena oli saada alustavia tutkimustuloksia kerättyä jo kevään tai kesän 2019 aikana. Tämä aikataulu ei kuitenkaan pitänyt, sillä kohdeorganisaatiolta sain tutkimusluvan vasta syyskuussa 2019 ja vasta tämän luvan saatua pystyin jatkamaan tutkimuksellisen osuuden toteuttamista. Syksystä 2019 ja alkuvuodesta 2020 tuli siis hieman kiireisempi kuin olin alun perin suunnitellut, mutta koen kuitenkin, että olen vienyt kehittämishanketta huolellisesti eteenpäin enkä ole tinkinyt tai jättänyt jotain tekemättä sen takia, että aikataulu ei toteutunut niin kuin alun perin olin toivonut.

Yhteistyö mentorin kanssa sujui ongelmitta koko kehittämishankkeen ajan. Mentorilta olen saanut hyviä neuvoja kehittämishankkeen eri vaiheissa ja hänen kanssa olen käynyt paljon keskusteluita liittyen omaan ammatilliseen kasvuuni. Minulla ei ole mitään aikaisempaa kokemusta hankevastaavana toimimisesta ja myös kokemukseni esimiestyöstä on melko vähäistä. Keväällä 2019 minun oma toimenkuvani muuttui kohdeorganisaation yksikössä ja minusta tuli yksikön tiimivastaava (aikaisemmin olin ohjaaja). Oman toimenkuvan muutoksen myötä tein myös joitakin muutoksia liittyen tähän kehittämishankkeeseen ja liittyen hankkeessa suunniteltuun tuotokseen. Alunperin suunniteltu tuotos oli nimenomaan suunnattu työkaluksi omalle lähiesimiehelle, mutta siinä vaiheessa kun itse myös nousin esimiesasemaan, niin pystyin suunnittelemaan tuotosta myös osaksi omaa toimenkuvaa. Mielekkyyks kehittämisshankkeen loppuunsaattamisessa lisääntyi myös selkeästi kun oman toimenkuva muuttui ja itselle tuli tunne siitä, että jatkossa paremmin pystyy itse viemään osallisuustyötä eteenpäin yksikössä omalla työpanoksella.

Mielestäni olisi mielenkiintoista selvittää esimerkiksi vuoden päästä onko lasten osallisuuden kokemus yksikössä lisääntynyt/parantunut sen jälkeen kun asiakastyön vuosikello on systemaattisesti otettu käyttöön ja osallisuustyötä henkilökunnan kanssa on jatkettu. Jatkokehittämisshankkeena asiakastyön vuosikelloa ja osallisuustyötä voisi laajentaa niin, että lasten perheet/hoitajat otetaan paremmin mukaan asiakastyön kehittämiseen, sillä lasten hoito ja kasvatus sijaishuollon yksikössä tapahtuu kuitenkin kasvatuskumppanina yhdessä lasten hoitajien kanssa. Tässä kehittämishankkeessa lasten perheet/hoitajat eivät olleet osallisina millään tavalla. Asiakastyön vuosikelloon voisi myös vielä kehittää selkeät rungot esimerkiksi omaohjaajatyöskentelylle ja kesäsijaisten perehdyttämiseen.

Itse olen tyytyväinen kehittämishankkeeseen, enkä keksi mitään minkä olisin halunnut tehdä toisin. Koen myös, että lapset mielellään osallistuivat kehittämishankkeeseen ja he olivat iloisia siitä, että heidän mielipiteitä kysyttiin ja kuultiin. Hanke palveli mielestäni työelämää ja tehdyt tavoitteet toteutuivat. Haastateltaessa lapsia oli yksi kommentti joka selkeästi jäi itselleen mieleen ja tämä kommentti kolahti jonnekin syvälle. Keskusteltaessa yhden lapsen kanssa siitä otetaanko hänen mielipide huomioon häneen liittyvissä asioissa, niin tämä lapsi ilmaisi hieman surumielisenä mielipiteensä seuraavanlaisesti;

- *”Suurimmaksi osaksi mielipiteeni otetaan huomioon, mutta välillä ei edes muisteta kysyä mitä mieltä minä olen”.*

Orasen mukaan (2008, 15) osallisuus itsessään on jo perusarvo ilman, että sen hyötyä tai etuja erikseen perustellaan. Tähän ajatukseen nojautuen koen, että jo nyt lapset ovat saaneet kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja yksi perusarvo on toteutunut. Kehittämishankkeen aikana lapset saivat valita osallistuvatko he tähän prosessiin vai, he saivat tietoa kehittämishankkeen tarkoituksesta, heillä oli mahdollisuus vaikuttaa kehittämishankkeen suunniteltuun tuotokseen, he saivat mahdollisuuden ilmaista itseään ja omia mielipiteitään ja he saivat tukea itsensä ilmaisemiseen. Kokemus siitä, että tulee kuuluksi omana itsenään ja, että omilla mielipiteillä on jokin merkitys, on ensiarvoisen tärkeää jokaiselle.

Tätä kehittämistyötä on tarkoitus jatkaa omassa yksikössä ja seuraavaksi asiakastyön vuosikello on tarkoitus implementoida systemaattiseen käyttöön sekä jatkaa henkilökunnan kanssa avointa dialogia siitä mitä osallisuustyö meidän yksikössä on ja mihin suuntaan sitä voidaan kehittää. Jokaisen työpanos on tässä kehittämistyössä tärkeä. Itselläni on vahva usko tämän asian tärkeyteen ja luotan siihen, että tämä usko kantaa myös sen jälkeen kun tämä kehittämishanke on saatu päätökseen. Nyt alkaa vasta varsinainen osallisuustyö yksikössä, mutta tähän on tehty jo hyvä pohjatyö ja hyvä menetelmä osallistavan asiakastyön tueksi.

LÄHTEET

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa Ruusu-
vuori, J.; Tiittula, L. & Aaltonen, T. (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tam-
pere: Vastapaino, 145-162.

Bardy, M. 2013. Lapsuus, aikuisuus ja yhteiskunta. Osa 3: Lastensuojelun ala. Teoksessa Bardy, M.
M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu painos. Tam-
pere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 71-78. Saatavissa myös [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllo-
wed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Bardy, M. & Heino, T. 2013. Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin. Teoksessa Bardy, M.
(toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu painos. Tampere:
Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 13-42. Saatavissa myös [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllo-
wed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Ernvall, R.; Ernvall, S. & Kaukila H-S. 2002. Tilastollisia menetelmiä sosiaali- ja terveysalalle.
Helsinki: WSOY.

Grönfors, M. 1982. Kvalitatiiviset kenttätutkimusmenetelmät. Juva: WSOY.

Heinonen, H. & Sinko, P. 2014. Onnistuneen lastensuojeluprosessin johtaminen. Lastensuojelun
keskusliitto. Viitattu 1.12.2018. [https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Onnistu-
neen_lastensuojeluprosessin_johtaminen_LSKL.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Onnistu-
neen_lastensuojeluprosessin_johtaminen_LSKL.pdf)

Heinonen, H. & Sinko, P. 2013. Sosiaalityöntekijät lastensuojeluprosessia johtamassa. Teok-
sessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu
painos. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 121-132. Saatavissa myös
[https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?se-
quence=1&isAllowed=y](https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?se-
quence=1&isAllowed=y)

Hipp, T. & Palsanen, K. (toim.). 2014. Lasten osallistumisen etiikka- lapset ja nuoret palveluiden
kehittäjinä. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 7.3.2020. [https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuo-
jelun-keskusliitto/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuo-
jelun-keskusliitto/Lasten_osallistumisen_etiikka1.pdf)

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Hel-
sinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S.; Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki:
Tammi.

Hoikkala, S. & Pollari, P. 2019. Meidän oma valvontasuunnitelma. Opas nuorten osallisuutta tu-
kevaan omavalvontatyöhön lastenkodeissa. Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu 4/2019.
Viitattu 27.2.2020. [https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Meidan_oma_valvon-
tasuunnitelma.pdf](https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Meidan_oma_valvon-
tasuunnitelma.pdf)

Hotari, K-E.; Oranen, M. & Pösö, T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M.
(toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu painos. Tampere:
Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 149-164. Saatavissa myös [https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllo-
wed=y](https://www.jul-
kari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllo-
wed=y)

Hyvärinen, S. 2018. Liite: Toimivan haastattelun yleisiä periaatteita. Teoksessa Hyvärinen, S. &
Pösö, T. (toim.). Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 185-191.

- Innokylä. 2019. Vuosikello. Viitattu 29.3.2019. <https://www.innokyla.fi/web/malli263042>
- Kaikko, K. & Friis, L. 2013. Menetelmät lastensuojelun tukena. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 108-120. Saatavissa myös https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Kallinen, K.; Pirskanen, H. & Rautio, S. 2018. Sensitiivinen tutkimuksessa. Menetelmät, kohde-ryhmät, haasteet ja mahdollisuudet. 2. painos. Painettu EU:ssa.
- Korkman, J. 2018. Lapsen haastattelu sosiaalisen ja kognitiivisen kehityksen näkökulmasta. Teoksessa Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.). Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-Kustannus, 29-43.
- Kuoppala, T.; Forsell, M. & Säkkinen, S. 2019. Lastensuojelu 2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti SVT 23/2019. Viitattu 24.2.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 22.9.2000/812. Annettu Helsingissä 22.9.2000. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>
- Lamberg, M. 2018. Kohtaava dialogisuus ja osallistava lastensuojelutyö. Teoksessa Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. (toim.). Tulevaisuuden lastensuojelu. Viljandi: Suomen Psykologinen instituutti, 87-105.
- Lammintakanen, J.; Rissanen, S.; Peronmaa-Hanska, E.; Joensuu, M. & Ruottu, T. 2016. Johtaminen ja kehittäminen sosiaali- ja terveydenhuollossa. Monialaisen ja ammattiryhmäkohtaisen toiminnan käytännöt ja rakenteet. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:68. Saatavissa myös http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79134/STMrpportti_johtaminen%20ja%20kehitt%C3%A4minen%20sosiaali-%20ja%20terveydenhuollossa23123016.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Annettu Helsingissä 13.4.2007. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lavikainen, M.; Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. (toim.). 2014. Lastensuojelun Laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Helsinki. Saatavissa myös https://thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7
- Malja, M.; Puustinen-Korhonen, A.; Petrelius, P. & Eriksson, P. (toim.). 2019. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:18, Helsinki. Saatavissa myös http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Muukkonen, T. 2013. Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Bardy, M. (toim.). Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 4. uudistettu painos. Tampere: Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, 165-175. Saatavissa myös https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Nuorten Ystävät. 2019. Laatulupauksemme. Viitattu 26.2.2020. <https://www.nuortenystavat.fi/ny/laatulupauksemme>
- Nuorten Ystävät. 2019. Lastensuojelu. Viitattu 26.2.2020. <https://www.nuortenystavat.fi/palvelut/lastensuojelu>
- Nuorten Ystävät. 2019. Nuorten Ystävät lyhyesti. Viitattu 26.2.2020. https://www.nuortenystavat.fi/ny/nuorten_ystavat

Nuorten Ystävät. 2019. Sijaishuolto. Viitattu 26.2.2020. <https://www.nuortenystavat.fi/palvelut/lastensuojelu/sijaishuolto>

Nuorten Ystävät. 2019. Toimintaperiaattemme. Viitattu 26.2.2020. <https://www.nuortenystavat.fi/ny/toimintaperiaattemme>

Olli, J. 2019. Pienten ja muuten kuin sanoilla kommunikoivien lasten oma suostumus eli hyväksyntä havainnointi- tai videointitutkimukseen osallistumiseen. Teoksessa Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Unigrafia, 105-121.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Multiprint. Viitattu 1.12.2018. <https://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>

Paasivirta, A. (toim.). 2019. Hyvää lastensuojelua, kiitos! Koonti lastensuojelun kehittämisalueilta. Mitä kuuluu lastensuojelu? -julkaisusarjan osa 4. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 5/2019. Viitattu 5.3.2020. <https://www.lsk.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/hyvaa-lastensuojelua-kiitos.pdf>

Pirnes, U. 2003. Kehittyvä johtajuus. Johtamisen dynamiikka. 7., uusittu painos. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Pollari, K. & Toivonen, V. (toim.). 2016. Vammaisen lapsen näkemysten selvittäminen. Opas sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille. Lastensuojelun keskusliitto. Viitattu 9.3.2020. <https://lskl.e-julkaisu.com/vammaisen-lapsen-nakemysten-selvittaminen/>

Robson, C. 2001. Käytännön arvioinnin perusteet: opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Helsinki: Tammi.

Rutanen, N. & Vehkalahti, K. 2019. Lasten ja nuorten tutkimuseettikan muuttuvat kentät. Teoksessa Rutanen, N. & Vehkalahti, K. (toim.). Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka 2. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Unigrafia, 7-31.

Salonen, K.; Eloranta, S.; Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Turku: Turun ammattikorkeakoulu. Turun Ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 108. Saatavissa myös <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166494.pdf>

Saywitz, K.; Camparo, L. & Romanoff, A. 2010. Interviewing children in custody cases: Implications of research and policy for practice. Behavioral Sciences and the Law, 28, 542-562.

Sinkkonen, M.; Kauppila, T. & Laulainen, S. 2011. Hyvä, paha johtaja- Sosiaalityön eettinen johtaminen. Teoksessa Pehkonen, A. & Väänänen-Fomin, M. (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-Kustannus, 93-114.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Annettu Helsingissä 30.12.2014. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>

Thomas, N. 2002. Children, family and the state. Decision-making and child participation. Bristol: Policy Press.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Tuulos, T. & Köntti, I. 2020. Inhimillinen kanssakäyminen ja kohtaaminen ovat osallisuuden peruskauraa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen yleinen blogi. Viitattu 9.3.2020. <https://blogi.thl.fi/inhimillinen-kanssakayminen-ja-kohtaaminen-ovat-osallisuuden-peruskauraa/>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989, sopimus on ollut Suomessa voimassa laintasoisena vuodesta 1991. Saatavilla https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060/19910060_2

Tiedote sosiaalityöntekijöille

[lähetetty 23.9.2019]

Hei,

Toimin tiimivastaavana XX sijaishuollon erityisyksikössä. Opiskelen tällä hetkellä sosiaali- ja terveysalan ylempää amk-tutkintoa (kehittämistä ja johtamista) ja opintoihin liittyen teen kehittämisprojektini tähän asuinyksikköön. Te olette meille sijoitetun lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joten ilmoitan tutkimuseettisistä syistä kehittämisprojektin toteuttamisesta Teille.

Kehittämisprojektini tavoitteena on selvittää yksikköön sijoitettujen lasten kokemuksia ja mielipiteitä heidän tämänhetkisestä osallisuuden kokemuksesta liittyen yksikön arkiin askareisiin sekä aikuisten toimintatapoihin ja kasvatuskäytäntöihin. Toiveena on saada lasten ääni kuuluviin heitä koskevissa asioissa ja ottaa heidän mielipiteet jatkossa paremmin huomioon yksikön toiminnan kehittämisessä. Vastuu yksikön toiminnan kehittämisestä on yksikön palveluvastaavalla ja tiimivastaavalla, joten siksi tässä kehittämisprojektissa lasten kokemusten ja mielipiteiden selvittäminen sekä heidän osallisuuden vahvistaminen on linkitetty esimiestyöhön ja johtajuuteen. Lasten mielipiteitä heidän vaikuttamisen mahdollisuuksista liittyen yksikön toimintaan (toimintatapoihin, käytänteisiin, aikuisten kasvatustapoihin jne.) selvitetään puolistrukturoitujen yksilöhaastatteluiden avulla. Ajatuksena on, että minä teen puolistrukturoitua haastattelun yksilöllisesti lasten kanssa, jotta jokaisella lapsella on mahdollisuus esittää tarkentavia kysymyksiä tai mahdollisesti avata omaa vastausta/kertoa mielipiteensä keskustelun kautta. Lapsilla on oikeus kieltäytyä tutkimuksen osallistumisesta, ja tässä tapauksessa toivetta kunnioitetaan. Lasten huoltajien mielipiteet selvitetään myös liittyen lasten tutkimuksen osallistumiseen.

Tutkimuksessa saatujen tulosten pohjalta on tarkoitus mukauttaa ja hyödyntää vuosikelloa johtamisen yhtenä elementtiä lasten osallisuuden lisäämiseksi yksikön toiminnan kehittämisessä. Vuosikellon avulla yksikköön sijoitettujen lasten osallisuuden tunnetta sekä heidän vaikuttamisen mahdollisuuksia pyritään lisäämään muun muassa ottamalla heitä mukaan säännöllisesti ja systemaattisesti yksikön toiminnan kehittämiseen.

En tule keräämään tutkimuksessa mitään taustatietoja lapsilta (esim. ikää, sukupuoli) vaan olen ainoastaan kiinnostunut lasten omista mielipiteistä ja kokemuksista. Lopullisessa raportissa en myöskään tule mainitsemaan nimeltä asuinyksikköä, vaan raportissa puhun ainoastaan Nuorten Ystävien sijaishuollon erityisyksiköstä.

Mikäli toivot vielä lisätietoja liittyen kehittämissuoriteeni, tai sinulla heräsi jotain kysyttävää, ethän epäröi ottaa yhteyttä. Vastaan mielelläni mahdollisiin kysymyksiin!

Ystävällisin terveisin,

Maria Karlsson

[Yhteystiedot laitettu alle]

Saatekirje kyselylomakkeeseen

LASTEN SAATEKIRJE KYSELYLOMAKKEESEEN

Opiskelen tällä hetkellä Ylempää amk-tutkintoa sosiaali- ja terveysalan johtamista ja kehittämistä. Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää miten meidän yksikköön sijoitetut lapset kokevat mahdollisuutensa vaikuttaa yksikön toimintaan tällä hetkellä ja miten lasten osallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa johtamisen keinoin.

Tätä varten olen tehnyt kyselylomakkeen, jota haluaisi käydä sinun kanssa kahden kesken läpi. Kyselylomake täytetään yhdessä ja lomake koostuu erilaisista kysymyksistä (esim. kyllä-ei-vaihtelee-kysymyksistä ja avoimista kysymyksistä). Kyselylomakkeeseen en tule keräämään mitään taustatietoja (nimeä, ikää, sukupuoli) tms. vaan kysely tehdään täysin luottamuksellisesti. Vastauksia en tule suoraan käsittelemään ohjaajien tai vastaavan ohjaajan kanssa, vaan kaikista vastauksista teen yhteenvedon, jonka pohjalta mietitään saatuja vastauksia ja kehitetään toimintaa. Tarkoituksena on, että kehitämme yksikön toimintaa niin, että jatkossa teillä lapsilla on parempi mahdollisuus vaikuttaa yksikön toimintaan ja arkeen.

Kyselyn toteuttamisesta olen tiedottanut sinun asioista vastaavaa sosiaalityöntekijää sekä kysynyt sinun huoltajiltasi lupa. Sinulla on oikeus kieltäytyä osallistumasta kyselyyn, mikäli et halua sanoa oman mielipiteesi sinuun liittyvissä asioissa.

Saanko kysellä mielipidettäsi tähän aiheeseen liittyen?

Kyselylomake

TYKKÄÄTKÖ ASUA TÄÄLLÄ?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

TYKKÄÄTKÖ YKSIKÖN OHJAAJISTA?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

USKALLATKO SANOA REHELLISEN MIELIPITEESI OHJAAJILLE?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

KENEEN PUOLEEN VOIT KÄÄNTYÄ, MIKÄLI KOET, ETTÄ SINUA KOHDELLAAN HUONOSTI?

TIEDÄTKÖ KUKA ON ESIMIES TÄÄLLÄ?

KYLLÄ

EI

KUKA? _____

USKALLATKO ESIMIEHELLE KERTOAA, MIKÄLI KOET, ETTÄ SINUA KOHDELLAAN HUONOSTI?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

TIEDÄTKÖ KETKÄ OVAT SINUN OMAOHJAAJASI?

KYLLÄ

EI

SAATKO VIETTÄÄ TARPEEKSI KAHDENKESKISTÄ AIKAA
OMAOHJAAJIESI KANSSA? _____

_____

ONKO SINULLA JOTAIN TOIVEITA LIITTYEN OMAOHJAAJASI TAI TEIDÄN VIETTÄMIIN HETKIIN?

_____

KUUNTELEVATKO OHJAAJAT SINUA, JOS HALUAT JUTELLA?

ASTEIKOLLA 1-5

1 (täysin eri mieltä) 2 (eri mieltä) 3 (ei samaa eikä eri mieltä) 4 (samaa mieltä) 5 (täysin samaa mieltä)

AUTETAANKO SINUA, MIKÄLI TARVITSET APUA?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

KUKA AUTTAA?

_____

SAATKO PÄÄTTÄÄ OMISTA ASIOISTA?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

MISTÄ ASIOISTA SAAT PÄÄTTÄÄ / MISTÄ ASIOISTA ET SAA PÄÄTTÄÄ?

_____

KOETKO ETTÄ SINUN MIELIPITEESI OTETAAN HUOMIOON SINUUN LIITTYVISSÄ ASIOISSA?

KYLLÄ

VAIHELEE

EI

JOS VOISIT MUUTTA JOTAIN TÄÄLLÄ, MITÄ MUUTTAISIT?

ONKO JOTAIN MUUTA PALAUTETTA MITÄ HALUAT ANTAA?

KIITOS VASTAUKSISTA,

MIELIPITEESI ON MINULLE ERITTÄIN TÄRKEÄ 😊 !